

"EVÄITÄ ELÄMÄN REPPUUN"
ITSENÄISTYVÄN NUOREN TUKEMINEN JA JÄLKIHUOLTO

Laura Raisio
Opinnäytetyö, kevät 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Raisio, Laura. EVÄÄT ELÄMÄN REPPUUN. ITSENÄISTYVÄN NUOREN TUKE-
MINEN JA JÄLKIHUOLTO. Diak Etelä, Järvenpää, kevät 2015, 47 sivua.
Diakonia ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyöni on lastensuojelun jälkihuollon kehittämishanke, jonka tuloksena syntyi palvelukuvaus itsenäistymisen tukemiseen lastensuojelulaitoksen itsenäis-
tyville nuorille ja jälkihuoltonuorille. Itsenäistymisen tukemisen työnkuvaus auttaa
yksikön ohjaajia johdonmukaisessa kasvatustyössä ja jälkihuollon palvelukuvaus
on palvelun tilaajalle. Kehittämishankkeen tuloksena syntyi itsenäistymisen tuke-
misen kansio, jossa on kaavakkeita ohjaajille työskentelyn tueksi ja työvälineeksi.

Kehittämishanke toteutettiin lastensuojelulaitoksen henkilökunnan kanssa yhteis-
työssä. Kehittämishanketta varten pidettiin kolme henkilökuntapalaveria, jossa It-
senäistyvän nuoren roolikartan avulla henkilökunta kävi keskustelua ja keräsin
näkemyksiä itsenäistymisen tukemisesta. Jokaiseen palaveriin osallistuivat kaikki
ohjaajat, itseni lisäksi yhdeksän henkilöä. Tietoa on kerätty puhtaasti työkoke-
muksen, mielipiteisiin ja näkemyksiin perustuvana. Keskusteluissa ja kokemuk-
sen perusteella työyhteisö laati yksikön jälkihuollon palvelukuvauksen ja työsken-
telymallin itsenäistymisen tukemiseen.

Kehittämishankkeen tuloksena syntyneitä ”EVÄÄT ELÄMÄN REPPUUN – it-
senäistymisen kansio sisältää toimintamalleja nuoren itsenäistymisen tuke-
miseksi. Työntekijä voi muokata ja soveltaa näitä malleja omaan työhönsä ja yk-
sikköönsä sopiviksi. Nuorelle kerätään samalla yhteen ansioksi hänelle tarpeel-
liset ja tärkeät asiat.

Avainsanat: nuoruus, itsenäistyminen, lastensuojelu, jälkihuolto, osallisuus

ABSTRACT

Raisio, Laura. EVÄÄT ELÄMÄN REPPUUN The young become independent support and after care. 47p. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2015. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social services and education. Degree: Bachelor of Social Services.

The thesis is a child protection after care development project, which describes the services that Child Welfare provides for adolescents becoming independent of children's homes and Child Care services. The description of tasks that help young people become independent support the child welfare workers in being coherent in their work. The description of after care is for the subscriber of the service. As a result of the development project, a folder supporting becoming independent was formed. The folder consists of forms and procedures that help the child welfare workers' job.

The development project was carried out in collaboration with the Child Care services personnel. Three staff meetings were held in order to discuss and collect views on supporting adolescents' processes of becoming independent. All the instructors participated in the meetings, nine people in addition to myself. The data is purely based on work experience, personal opinions and views. Based on these conversations and experiences the work community composed a service description and model for working for each individual adolescent struggling towards independence.

The "becoming independent" -folder, which resulted from this development project, includes procedures for supporting young people's independence. Social workers can modify and adapt these procedures in order to make them suitable for their own work and unit. The folder is also crucial for the adolescent in question, since it contains all the necessary and important elements for him/her.

Keywords: youth, independence, child welfare, aftercare and participation.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	8
3 LASTENSUOJELU	11
3.1 Sijaishuolto.....	13
3.2 Avohuollon sijoitus.....	13
3.3 Kiireellinen sijoitus.....	14
3.4 Huostaanotto	15
3.5 Asiakassuunnitelma	17
3.6 Sijoitetun lapsen asiakassuunnitelma.....	18
3.7 Jälkihuolto ja itsenäistymisvarat	19
4 LASTENSUOJELUN LAATU	20
5 NUOREN ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN	22
5.1 Psykososiaalinen tuki	23
5.2 Itsenäistyvä nuori	24
5.3 Itsenäistyvän nuoren roolikartta.....	26
6 ITSENÄISTYMISEN HARJOITTELU PIENRYHMÄKODEILLA.....	29
7 JÄLKIHUOLTO PIENRYHMÄKODEILLA.....	32
7.1 Jälkihuollon päätyminen	33
7.2 Jälkihuollon arviointi	33
8 KEHITTÄMISTYÖ TYÖELÄMÄSSÄ	35
9 TIEDON KERUU.....	36
9.1 Työntekijöiden käsitykset.....	37
9.2 Työntekijöiden mielipiteet	38
9.3 Työntekijöiden näkemykset	40
9.4 Aineiston kehittäminen Itsenäistymisen tukemiseksi	41
9.5 Jälkihuollon arviointi	42

10 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	44
12 PÄÄTELMÄT JA POHDINTA.....	46
LÄHTEET.....	48

1 JOHDANTO

Kodin ulkopuolelle sijoitetun nuoren elämä on saattanut sisältää monia ja erilaisia siirtymiä niin paikasta kuin elämänvaiheestakin toiseen. Nuori on voinut kokea sekä pettymyksiä että uudelleen aloittamista ja kiintymyksiä. Sijaishuolto on voinut olla lyhytaikaista tai pitkäaikaista, ja kokemukset saattavat vaihdella häpeästä ja kauhusta toiveikkuuteen ja helpotukseen. Sijaishuollon onnistumiseen vaikuttavat osaltaan myös nuoren kokemukset ja elinolot ennen sijoitusta, sijoituksen aikana ja sijoituksen jälkeen. Nämä kokemukset vaikuttavat oleellisesti nuoren itsetuntoon ja hyvinvointiin pitkäkestoisesti läpi elämän.

Aikuseksi kehittyminen on prosessi, jossa käydään eri ikäkausien kehitysvaiheita läpi. Jokaisella lapsella tulisi olla oikeus turvalliseen kehitysvaiheiden läpikäymiseen. Jälkihuolto on sijaishuollon tärkeä jatkumovaihe. Jälkihuollon alussa nuori joutuu läpikäymään luopumisen ja uudelleen aloittamisen, aivan kuten sijaishuollon alussa. Onnistuneen jälkihuollon edellytyksenä on, että nuori itse haluaa tukea ja on valmis vastaanottamaan apua. Jälkihuoltosuunnitelman tulee olla kokonaisuus, josta selviävät kaikkien ympärillä olevien vastualueet ja nuori tietää, kenen puoleen kääntyä missäkin asiassa. (Känkänen 2009, 232–240.)

Lastensuojelun siirtymävaiheet ovat myös yhteiskunnallisesti merkittäviä kohtia. Huonosti hoituneet siirtymävaiheet voivat tulevaisuudessa lisätä yhteiskunnan taloudellisia kustannuksia. Lapsen siirtymisessä sijaishuoltoon on tärkeää, että lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sovitaan kaikkien toimijoiden kesken yhteisesti ja että sijaishuolto saa kaiken tarvittun taustatiedon ja dokumentit, jotka vaikuttavat lapsen hoitoon. Kotiutumisvaiheessa on myös tärkeää, ettei perhe jää ilman tarvitsemaansa tukea, vaan että kotiutuminen tapahtuu mahdollisimman suunnitellusti ja tuetusti. Perheelle ja nuorelle luodaan hyvä tukiverkosto ja viranomaisverkosto kartoitetaan, jotta perhe tietää heti, keneen olla yhteydessä missäkin asiassa.

Valtiontalouden tarkastusvirasto (2012) tekemässä Lastensuojelun tarkastuskertomuksessaan raportoi, että ” Lapsen tarpeen mukainen hoito ja perheiden tukeminen on taloudellista lastensuojelutyötä”. Samaisessa raportissa todetaan, että jälkihuollossa olevia nuoria on tuettu taloudellisesti heidän tarpeittensa mukaan, mutta itsenäistymisessä tarvittavaa henkilökohtaista tukea ja ohjausta ei ollut tarjolla riittävästi. Jälkihuollon järjestämiseen tulisikin kiinnittää enemmän huomiota.

Opinnäytetyöni on työelämälähtöinen kehittämistyö, jossa kirjaan yksityiselle lastensuojelulaitokselle itsenäistymisen tukemiseen ja jälkihuoltoon palvelukuvauksen ja kaavakkeet työskentelyn tueksi. Osuus jälkihuollon työstä tulee myös yrityksen laatukäsikirjaan. Ensin käsittelen opinnäytetyössäni työelämän lähtökoh-
tia ja toimintaympäristöä ja sitten kehittämistyön teoreettisia lähtökoh-
tia ja kehitystehtävistä kohti aikuisuutta. Opinnäytetyön lopussa kerron kehit-
tämishankkeen tiedonkeruusta. Työelämän yhteiskumppanina toimi koko pien-
ryhmäkotien henkilökunta. Opinnäytetyön prosessin aikana pääsin myös työstä-
mään itsenäistymisen tukemisen toimintamallia nuoren kanssa, joka muutti hie-
man aikaistetusti itsenäistymisasuntoon.

Jälkihuolto on aiheena ajankohtainen, koska huostaanotot ja sijoitukset ovat viime vuosina lisääntyneet ja sen kautta lisääntyvät myös jälkihuoltoasiakkuudet.

2 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Olen työskennellyt lastensuojelun sijaishuollossa huhtikuusta 2007 lähtien. Työpaikkani on yksityinen lastensuojelulaitos Päijät-Hämeessä. Pienryhmäkoti on avattu maaliskuussa 2007 ja vuoden 2013 lopusta olemme aviomieheni kanssa toimineet kyseisessä yrityksessä yrittäjinä. Toiminta on luvanvaraista ympärivuorokautista laitoshoidtoa ja pääatalolla on paikka seitsemälle sijoitetulle nuorelle. Yksikkö osallistuu säännöllisesti kuntien ja kuntayhtymien järjestämiin kilpailutuksiin ja sitä kautta solmitaan puitesopimuksia.

Nuoret tulevat yksikköön joko kiireellisenä sijoituksena, huostaanotettuina tai avohuollon sijoituksena. Ilmoituksenvaraisena toimintana voimme järjestää tukiasumista ja jälkihuoltoa nuorillemme. Pääatalo on vanha kyläkoulu, joka on remontoitu pienryhmäkotien tarpeisiin. Yleisten tilojen lisäksi jokaisella nuorella on oma huone. Pienryhmäkotien pihapiirissä on rivitalo, jossa on kolme huoneistoa 1h+k, 2h+k ja 3h+k. Näistä huoneistoista yksiö on ollut alusta asti itsenäistymisasuntona. Kevään 2015 aikana on tarkoitus muuntaa myös kaksio ja kolmio itsenäistymisasunnoiksi.

Yksikön toiminnan peruslähtökohtana on lasten ja nuorten tukeminen, opastaminen ja ohjaaminen. Ensisijainen tavoite on tarjota fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen, kodinomainen ja kehittävä kasvuympäristö lapsille ja nuorille. Työtämme ohjaavina arvoina pidämme ammatillisuutta, sitoutuneisuutta, kodinomaisuutta, positiivisuutta ja aitoa välittämistä. Jokaiselle nuorelle nimetään kaksi omaohjaajaa, jotka toimivat nuoren asioissa ”edunvalvojina” kannustaen ja tukien nuorta arkeen liittyvissä asioissa. Omaohjaaja huomioi ja kartoittaa lapsen tarpeita sekä tiedottaa niistä myös muulle työyhteisölle. Näin muodostetaan turvallinen, luottamuksellinen ja selkeä arki nuoren ympärille. Pitkien lomajaksojen aikaan aina toinen omaohjaajista on töissä.

Yksikön tavoitteena on tarjota nuorille kodinomainen yhteisö, johon nuori kuuluu ja jossa hän tuntee olevansa tarpeellinen. Tavoitteena yksikkö pitää myös sosiaalistaitojen edistämistä. Tarkoituksena on edistää nuoria toimimaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, oppia hallitsemaan omaa toimintaa sekä oppia ymmärtämään vastuunsa vuorovaikutuksessa. Kaksi kertaa kuussa pidetään yhteisöpalaveri, johon osallistuvat kaikki nuoret ja vuorossa olevat aikuiset. Palaverissa käsiteltävät asiat nousevat niin nuorilta kuin aikuisiltakin. Yhteisöllisyyttä yksikkö tukee myös yhteisellä tekemisellä jota ovat mm. vaellusretket, yhteiset peliillat, lätkäpeleissä käynnit sekä yhteiset ulkomaanmatkat jotka ovat suunnanneet esimerkiksi Viroon, Espanjaan, Turkkiin ja Teneriffalle.

Nuoria tuetaan löytämään mieluinen harrastus itselleen, josta nuori saa onnistumisen tunteita. Yksikössä on oma punttisali ja rumpuhuone jossa voi opetella soittamaan rumpuja tai pianoa. Läheinen hiekkakenttä mahdollistaa eri lajien pelailun. Lisäksi kentän ympärillä kiertää mopo / crossirata ja käsityöluokassa ovat tilat mopojen säilytykseen ja remontointiin.

Nuoren kotiutuessa tai itsenäistyessä, yksikkö tarjoaa mahdollisuutta jälkihuoltoon. Nuoret itse haluavat suurimmaksi osaksi jatkaa työtä jälkihuollossa, heille turvallisen omaohjaajan kanssa. Lähitulevaisuudessa pienryhmäkotien nuorista kaksi on siirtymässä harjoittelemaan itsenäistä asumista itsenäistymisasuntoihin ja yksi nuori siirtyy täysin itsenäiseen elämään, hänen jäädessä jälkihuoltoon. Tämä opinnäytetyöni käsittelee nuoren arjenhallintaitojen ja itsenäistymisen tukemista. Prosessi on hyvä kartoittaa ja kirjata ylös yhtenäiseksi toimintamalliksi pienryhmäkodeille. Tarkoituksena on lisätä pienryhmäkotien laatukäsikirjaan osuus jälkihuollosta ja kasata ohjaajille työn tueksi ja työkaluksi ohjekirjanen itsenäistymisen tukemisesta itsenäistymisasunnoilla.

Henkilökuntapalavereissa pohdimme koko henkilökunnan kesken työtä itsenäistymisasunnoilla ja jälkihuollossa. Keskustelussa käytimme Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa keskeisenä työvälineenä. Materiaalin käytettävyyden kannalta oli tärkeää saada myös nuorelta oma näkemys tarvitsemastaan tuen tarpeesta ja luoda heille mahdollisuus osallisuuteen jo itsenäistymisen suunnitteluvaiheessa. Olen käynyt tulevaa materiaalia läpi kahden nuoren kanssa, jotka ovat kesän aikana

muuttamassa itsenäistymisasuntoihin. Myös näiden nuorten sosiaalityöntekijät ovat olleet mukana kuulemassa nuorten toiveita. Kaikki yhdessä sovitut asiat ovat kirjattuna ylös, vaikka niitä ei olisikaan käytetty valmiissa materiaalissa itsenäistymisen tukemiseen.

Opinnäytetyöprosessin aikana eräs nuori siirtyi päätalolta itsenäistymisasuntoon hieman suunniteltua aikaisemmin. Hänen kanssaan pääsin käyttämään itsenäistymisen tukemisen-kaavakkeita ja rakentamaan Eväät elämän reppuun- kansiota.

Pienryhmäkotien henkilökunta on moniammatillinen ja omaa vahvan kokemuksen lastensuojelusta. Yrittäjien lisäksi talossa on johtaja, jolla on kasvatus- ja hoivastuu. Yrittäjät ja johtaja muodostavat johtoportaan, joka toimii muun henkilökunnan kanssa arjen kasvatustyössä. Omasta sosiaalialan- tai terveysalan ammattitutkinnosta riippumatta kaikki toimivat pienryhmäkodeilla ohjaaja nimikkeellä.

3 LASTENSUOJELU

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Lastensuojelulaissa pidetään lapsena alle 18-vuotiaasta ja nuorena 18–20-vuotiasta. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Lastensuojelun kolme perustehtävää ovat: lasten yleisiin kasvuoloihin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain lähtökohtana on, että lapsen hoito ja kasvatusta on vanhempien vastuulla. Yhteiskunnan vastuulla on kuitenkin huolehtia, että vanhemmat saavat riittävästi tukea kasvatukseen ja että lapsilla on hyvät kasvuolosuhteet. (Taskinen 2007, 7–17.)

Lastensuojeluasialla tulee vireille lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta tai pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi tai muuten saatu tietää mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Lastensuojeluilmoituksen jälkeen on ryhdyttävä lastensuojelutarpeen selvitykseen. Se on tilanneselvitys, jonka tekee lapselle nimettävä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Selvityksessä tulee arvioida lapsen kasvuolosuhteita, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. Selvitys on tehtävä ilman aiheutonta viivytystä, ja sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. Huoltajalle ja lapselle on ilmoitettava selvityksen valmistuttua lastensuojelun asiakkuuden jatkumisesta tai asiakkuuden päättymisestä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§– 4§.)

Lastensuojeluasiala tulee vireille myös lapsen syntymästä silloin, kun syntymättömyydestä lapsesta on tehty ennakkollinen lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluasiala alkaa kuitenkin vasta lapsen syntymän jälkeen, eikä lastensuojelun asiakirjoja voida avata ennen lapsen syntymää. (Lastensuojelun käsikirja 2011.)

Tänä päivänä lasten tilanteet ja syyt, joiden takia heidät sijoitetaan kodin ulkopuolelle, ovat moninaisemmat ja ne tunnistetaan herkemmin. Sijoitettavien lasten ikäjakauma on suuri, ja lapsilla on käyttäytymisen häiriöitä. Useimmiten sijoituksen syyt liittyvät lapsen laiminlyöntiin tai kaltoin kohteluun, lapsen koulunkäynnin epävakaisuuteen tai rikosten tekemiseen. Taustalla vaikuttavat tavallisesti vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai parisuhteen jatkuvat ristiriidat, jotka kärjistyessään tekevät perhe-elämästä lapselle turvattoman. (Bardy, Salmi & Heino 2001, 91–92.)

Lastensuojelussa lapsen osallisuus tarkoittaa sitä, että hänellä on oikeus saada tietoa kaikista häntä koskevista päätöksistä ja ratkaisuista, sekä olla mukana vaikuttamassa ja ilmaista oma mielipiteensä. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että lapsi osallistuu asiakassuunnitelmapalaveriin ja hän saa niissä ilmaista oman mielipiteensä. Lapsella on myös oikeus lukea häntä koskevia asiakirjoja. (Lastensuojelun käsikirja. Lasten osallisuus 2015 i.a.) Lastensuojelulain mukaan lapsen mielipide on aina selvitettävä häntä koskevia ratkaisuja tehtäessä. Selvitäminen tulee tehdä lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Mielipiteen selvittämisessä ei ole ikärajaa. Lastensuojelussa 12 vuotta täyttäneellä lapsella on huoltajan ohella erillinen puhevalta häntä koskevissa asioissa eli hän voi toimia huoltajan rinnalla omassa asiassaan. Alle 12-vuotiaan lapsen osalta puhevaltaa käyttää yleensä hänen huoltajansa tai hänen sijaansa määrätty edunvalvoja. (Lastensuojelulaki 417/2007, 21 §) Lapsi saa siis itse olla määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen turvaamiseksi tehdään. Osallisuuden mahdollisuus on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytys, koska se antaa mahdollisuuden lapselle rakentaa tietoisuutta siitä, kuka minä olen, mihin minä kuulun ja miten minä elän. Tärkeimpiä elementtejä lapsen osallistumisessa on vuorovaikutus aikuisen kanssa. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117–124.)

3.1 Sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan sekä kiireellisen sijoituksen, avohuollon sijoituksena, että huostaan otetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää perhekodissa tai laitoshuoltona. Vuonna 2013 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli 18 022. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten osuus oli 1,4 prosenttia 0–20-vuotiaista. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 88 795 lasta ja nuorta vuonna 2013. Avohuollon asiakkaiden määrä kasvoi 2 prosenttia vuodesta 2012. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin 107 896 ja niiden määrä kasvoi 4 prosenttia vuodesta 2012. (THL 2014)

Joskus vanhemmat eivät pysty huolehtimaan lapsestaan tai lapsi itse tekee jotain sellaista, joka on vahingollista hänelle itselleen. Jos lapsi ei ole turvassa kotonaan tai vahingoittaa itseään, täytyy lapsen hoito joskus järjestää oman kodin ulkopuolella. Sijaishuollossa oman vanhemman sijaan, lapsesta huolehtii joku toinen. Siirtyminen sijaishuoltoon on iso asia niin lapselle, kuin hänen vanhemmillekin. Aika usein sijoitus tehdään toiselle paikkakunnalle, jolloin esimerkiksi nuoren kaveriporukoihin tulee hieman välimatkaa. Koulunkäyntiongelmien, rajattomuuden ja sopeutumattomuuden lisäksi sijoituksen perusteena ovat usein joko nuoren, vanhemman tai heidän kummankin mielenterveys- tai päihdeongelma. Sijaishuoltopaikkaa valitessa tulee ottaa huomioon, että lapsen hyvinvointi ja kehitys turvataan yksilöllisesti ja tarpeiden mukaan. Läheiset perhesuhteet tulee turvata, muun muassa sisarusuhteiden ylläpitäminen on tärkeää. Myös lapsen kieli, uskonto ja kulttuuri täytyy huomioida sijoituspaikkaa valitessa. Kunta, joka on ollut vastuussa sijaishuollon järjestämisestä, vastaa myös jälkihuollon järjestämisestä ja kustannuksista. (Taskinen 2007,76–80.)

3.2 Avohuollon sijoitus

Avohuollon sijoitus on tuen tarvetta arvioiva tai kuntouttava jakso. Se on suunnitelmallinen tukitoimi, joka järjestetään asiakassuunnitelmassa tarkoitetulla tavalla. Avohuollon sijoitukseen vaaditaan lapsen huoltajan ja 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksessa lapsen

huolto ja hänen asioistaan päättäminen säilyvät kokonaan huoltajilla. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Avohuollon tukitoimena tapahtuvan sijoituksen aikana lapsen ja hänen huoltajansa välistä yhteydenpitoa ei voida rajoittaa, eikä käyttää mitään lastensuojelulain 11 luvun mukaisia rajoitustoimia. Jos huoltaja vaatii avohuollon sijoituksen lakkauttamista, eikä huostaanoton edellytyksiä ole, on avohuollon sijoitus lakkautettava heti. Sijoituksen jatkaminen ja vaihtoehdot on arvioitava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 34§–27§.)

3.3 Kiireellinen sijoitus

Mikäli lapsen huolenpidossa on välitöntä vaaraa lapsen terveydelle tai kehitykselle tai lapsi itse vaarantaa niitä käyttämällä päihteitä tai tekemällä rikoksen, on lapsi otettava kiireellisesti sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto. Kiireellisen sijoituksen enimmäiskesto voi olla 30 päivää yhden viranhaltijan tekemällä päätöksellä, mutta sinä aikana on tehtävä joko, päätös kiireellisen sijoituksen loppumisesta, päätös kiireellisen sijoituksen jatkamisesta, huostaanottopäätös tai hakemus huostaanotosta hallinto-oikeudelle. Kiireellisestä sijoituksesta päättää sosiaalityöntekijä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38§– 39§.)

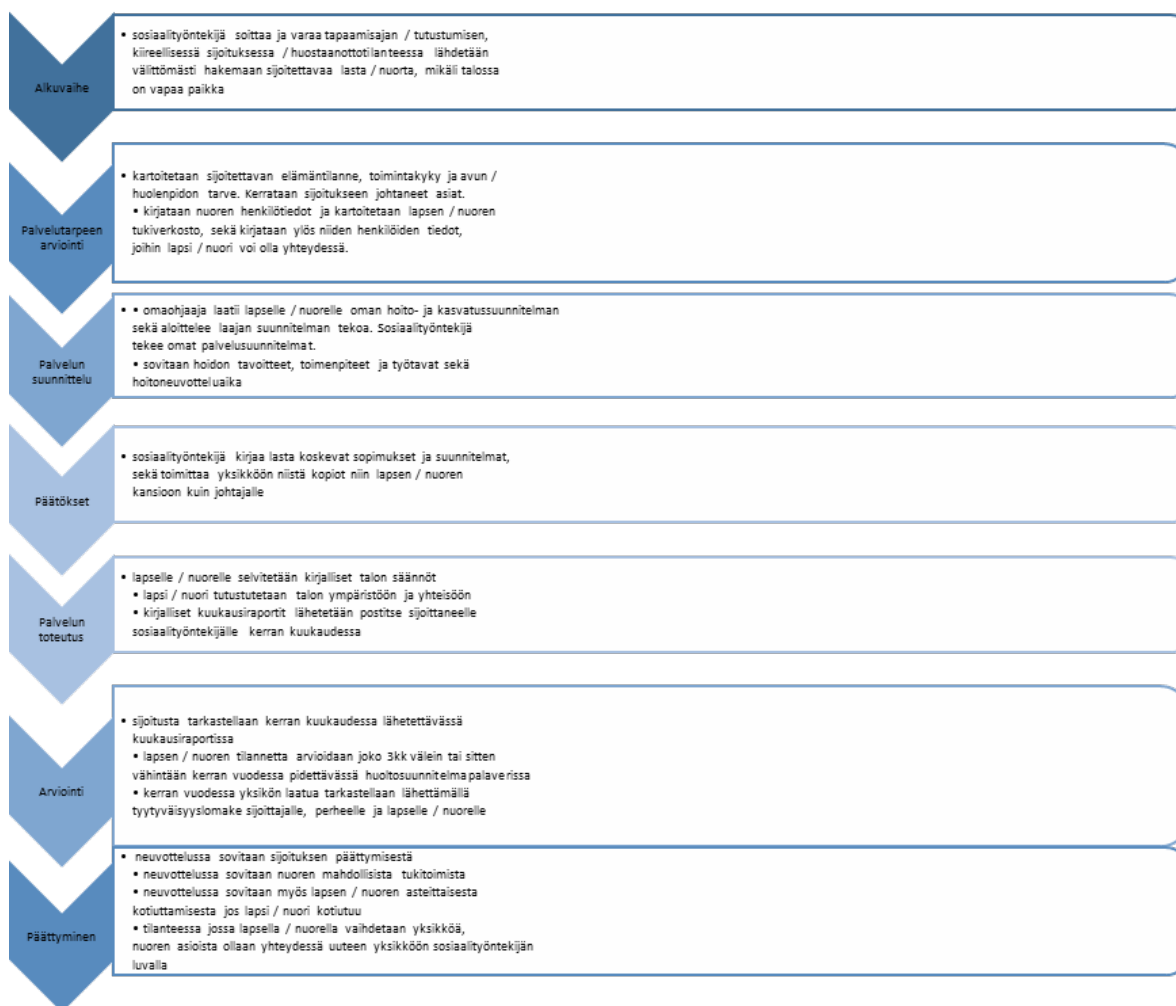
Kiireellisten sijoitusten määrän raju kasvu on herättänyt päättäjät pohtimaan, puututaanko avun tarpeessa olevien lasten tilanteeseen liian myöhään. Uusi sosiaalihuoltolaki astuu voimaan 1.4.2015 ja lastensuojelun kiireellistä sijoitusta koskevat lastensuojelulain muutokset tulevat voimaan vuoden 2016 alusta. Lailla kiireellisen sijoituksen ehtoja tiukennetaan. Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti vain, huostaanoton edellytykset täytyessä ja jos lapsi on välittömässä vaarassa. Ensisijaisesti käytettäisiin avohuollon tukitoimia, kuten kotiin annettavaa tehostettua perhetyötä sekä avohuollon sijoituksia. Lapsiperheillä olisi oikeus saada kotiin apua, kun se on välttämätöntä lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi. Myös perhetyötä, tukihenkilöitä ja -perheitä sekä vertaisryhmätoimintaa olisi jatkossa saatavilla ilman lastensuojelun asiakkuutta. Uuden sosiaalihuoltolain tavoitteena

on madaltaa tuen hakemisen kynnystä ja turvata oikea-aikainen tuki perheille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015 i.a.)

3.4 Huostaanotto

Huostaanottoon ja sijaishuoltoon ryhdytään, mikäli kodin olosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Huostaanottoa on valmisteltava ja huostaanottoon on ryhdyttävä niissä tilanteissa, joissa avohuollon tukitoimet eivät ole olleet mahdollisia tai ne eivät ole olleet sopivia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Kasvuolosuhteita arvioi-
dessa huomioidaan lapsen perushoito, ymmärtäminen ja tuki sekä kasvuympäristö. Perushoitoa ovat riittävä lepo, ravinto, puhtaus ja ulkoilu. Selvitystä tehtäessä on siis tutkittava, saako lapsi riittävästi ravintoa ja lepoa sekä huolehditaanko hänen vaatuksestaan, siisteydestään ja erityistarpeistaan. Ennen huostaan ottamista tulee myös arvioida, että sijaishuolto on lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki 417/2007, 40–48 §.)

Sijaishuoltopaikan on vastattava lapsen hoidossa ja huolenpidossa niihin tarpeisiin, jotka ovat olleet perusteina huostaanotolle. Päätös sijaishuoltopaikasta pitää aina perustua lapsen etuun ja erityisesti siihen, mitkä ovat lapsen huostaanoton tarpeesta johtuvat fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tarpeet. (Räty 2007, 297).

KUVA 1. Sijoitusprosessi Pienryhmäkodeilla.

Kuvassa 1 on kuvattu sijoitusprosessi pienryhmäkodeilla. Prosessi etenee samalla kaavalla, vaikka nuori tulisi yksikköön kiireellisesti sijoitettuna, avohuollon sijoituksena tai jo huostaanotettuna. Prosessikuvaus löytyy yksikön laatukäsikirjasta. (Kastarin Pienryhmäkodit Oy laatukäsikirja 2010.)

Sijoitusprosessi yksikössä alkaa sosiaalityöntekijän yhteydenotolla, jossa hän selvittää yksikön mahdollisuutta ottaa uusi nuori vastaan ja yhteydenotossa selvitetään pystyykö kyseinen yksikkö vastaamaan kyseisen lapsen tarpeisiin. Jos yksikkö pystyy vastaanottamaan lapsen tarpeisiin, hän tulee joko kiireellisesti saman tien tai suunnitellusti, ensin tutustumiskäynnille ja sitten sijoitukseen. Sijoituksen tavoitteet sovitaan asiakassuunnitelmapalaverissa, ja omaohjaaja laatii yhdessä nuoren kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelman. Sijoitusta arvioidaan

säännöllisesti ja kun tavoitteisiin on päästy, sovitaan asiakassuunnitelmapalaverissa kotiuttamisesta ja jälkihuollosta tai nuoren itsenäisestä elämän aloittamisesta ja jälkihuollosta.

3.5 Asiakassuunnitelma

Asiakassuunnitelma on lapsen, vanhempien, sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyösopimus, jossa sovitaan työskentelyn tavoitteista ja arvioinnista. Asiakassuunnitelma laaditaan vähintään kaksi kertaa vuodessa, tarvittaessa useamminkin. Sen keskeisenä tavoitteena on luoda motivoitunut ja sitoutunut yhteinen työskentely sijaishuoltopaikan ja lapsen välille. Kirjallinen asiakassuunnitelma on työväline avoimen ja luottamuksellisen yhteistyösuhteen olemassaololle asiakkaan ja työntekijän välille. Suunnitelmaa tehtäessä on tärkeää tukea lapsen osallisuutta omaa elämäänsä koskevissa ratkaisuissa.

Suunnitelmaa laadittaessa sosiaalityöntekijän on syytä kiinnittää huomiota siihen, että lapsella on riittävät mahdollisuudet tuoda esiin omia näkemyksiään sekä esittää häntä askarruttavia kysymyksiä. Sosiaalityöntekijä varaa aikaa kahdenkeskiseksi tapaamiselle lapsen kanssa, ennen varsinaista palaveria. Jokaiselle lastensuojeluasiakkaana olevalle lapselle kirjataan oma suunnitelma. Mikäli saman perheen lapsista useampi on lastensuojeluasiakkaana, kirjataan jokaiselle lapselle oma suunnitelmansa. Suunnitelma laaditaan ja sitä seurataan, sekä arvioidaan aina asiakkaan kanssa. Prosessiin otetaan mukaan lisäksi ne toimijat, joiden erityisasiantuntemusta ja yhteistyötä suunnitelman toteuttaminen edellyttää. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§)

3.6 Sijoitetun lapsen asiakassuunnitelma

Huostaan otettua tai avohuollon tukitoimena sijoitettua lasta koskevaan asiakassuunnitelmaan kirjataan nykytilan kuvauksen, tavoitteiden, toimenpiteiden ja arvioinnin lisäksi sijoituksen tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle, hänen vanhemmilleen ja häntä hoitaville ja kasvattaville henkilöille. Asiakassuunnitelmaan kirjataan myös, miten kotiin tehtävä perhetyö ja yhteydenpito lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa toteutetaan. Asiakassuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Mikäli kyseessä on nuori, joka sijaishuollon jälkeen muuttaa asumaan itsenäisesti, on asiakassuunnitelmaan sisällyttävä itsenäistymiseen tähtäävät toimenpiteet ja tarvittavat tukitoimet jo sijaishuollon aikana. (Lastensuojelulaki 417/2007 30§)

Myös jälkihuollossa oleville lapsille ja nuorille tehdään asiakassuunnitelma. Jälkihuoltosuunnitelmassa tulee ilmetä jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä hänen vanhemmilleen, huoltajilleen tai muille hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaaville henkilöille. (Lastensuojelulaki 417/2007, 30§).

Asiakassuunnitelma on tärkein ja keskeisin asiakirja ja sitä täydentää hoito- ja kasvatussuunnitelma. Nuori osallistuu itse hoito- ja kasvatussuunnitelman tekoon ja arviointiin. Nuori täyttää omaohjaajansa kanssa lyhyen tähtäimen (1-3kk) hoito- ja kasvatussuunnitelman, johon kirjataan hänen tavoitteet ja kuinka niihin vastataan.

3.7 Jälkihuolto ja itsenäistymisvarat

Sijaishuollon jälkeen kunnalla on velvollisuus järjestää lapselle tai nuorelle jälkihuoltoa, mikäli sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta ja kohdistunut lapseen yksin. Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren kotiutumista sijaishuollosta tai helpottaa nuoren itsenäistymistä. Jälkihuolto toteutetaan tukemalla sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta ja hänen vanhempiaan. Jälkihuolto tarkoittaa tuen ja avun järjestämistä, jota nuori tarvitsee selviytyäkseen myöhemmin omillaan. Näitä ovat henkinen tuki, tuki koulunkäynnissä, harrastustoiminnassa sekä turvalliset ihmissuhteet, sekä omilleen muuttavalla nuorella asunto, taloudellinen tuki ja opiskelupaikan/ työpaikan hakeminen. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava, että lapselle laaditaan jälkihuoltosuunnitelma.

Jälkihuoltosuunnitelman tekevät nuori ja hänen sosiaalityöntekijänsä, nuoren vanhemmat, nuoren sijaishoitopaikan omahoitaja. Palvelut jälkihuollolle rakennetaan yksilöllisesti lapsen tai nuoren tarpeet huomioiden. Riittävän toimeentulon ja asumisen järjestäminen ovat perusedellytyksiä selviytymiseen. Jälkihuolto-oikeus päättyy viimeistään, kun nuori täyttää 21 vuotta. Jälkihuolto-oikeus päättyy myös siinä tapauksessa, jos lapsi ei ole ollut viiteen vuoteen lastensuojeluasiakkaana kodin ulkopuolisen sijoituksen päätyttyä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 75§–77§.) Nuorelle jälkihuolto on vapaaehtoista. Jos hän kieltäytyy tarjotusta jälkihuollosta, hän voi milloin tahansa pyytää sitä ennen 21 ikävuottaan.

Itsenäistymisvarat ovat lain mukainen taloudellinen turva sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtyvälle itsenäistyvälle nuorelle. Sijoituksen aikana nuorelle kertyy itsenäistymisvaroja, jotka koostuvat muun muassa, eläkkeistä tai elatusavusta, sen sijaan lapsilisä ei kerrytä itsenäistymisvaroja. Jollei nuorella ole tuloja, sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on tuettava itsenäistyvää nuorta itsenäistymisvaroilla asumisessa, koulutuksessa tai muuhun itsenäistymiseen liittyviin menoihin. (Taskinen 2007, 91.)

4 LASTENSUOJELUN LAATU

Yksityisen sosiaalipalvelujen tuottajan on jo toimilupaa hakiessaan selvitettävä kirjallisesti, minkälaiselle asiakasryhmälle toiminta on tarkoitettu, millä arvoilla ja kasvatuseriaatteilla toiminta-ajatusta toteutetaan ja mitä toiminta ja palvelut sisältävät. Hyvä hoito ja kasvatuseriatteet edellyttävät, että lastensuojelulaitos on määritellyt arvonsa ja henkilöstövoimavaransa sekä muut resurssinsa. Toiminta-ajatuksesta pitää käydä ilmi yksikön koko toiminta ja sen laajuus. Siinä on kuvattava, mitä palveluja yksikkö tarjoaa, ja millaisilla voimavaroilla palveluntuottaja aikoo ne tuottaa. (Valvira 2015 i.a.) Yksityiset lastensuojelulaitokset hakevat toimilupansa aluehallintovirastoilta, joka myös valvoo palveluntuottajia yhdessä Valviran kanssa. Aluehallintovirasto tekee tarkastukset yksikköihin joka toinen vuosi ja aina tarvittaessa. Valvonnan tarkoitus ja tavoite on hallita ja ennakoida riskejä, joita palvelun järjestämiseen liittyy.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2014) on päivittänyt lastensuojelun laatusuositukset, jonka viisi eettistä periaatetta ovat: asiakkaiden ihmisarvo ja perusoikeudet, lapsen etu, vuorovaikutus, ammattihenkilöstön työn laatu sekä vastuulliset päätökset ja toimintakulttuuri. Sijaishuollossa laatua arvioidessa, arvioidaan sitä miten sijoitukselle asetetut tavoitteet ovat toteutuneet ja miten hyvin sijoitettujen nuorten tarpeisiin on pystytty vastaamaan. Laatua arviointiin tuo se, että arviointi ja kehittäminen ovat suunnitelmallista ja järjestelmällistä sekä pohjautuvat asiakailta ja yhteistyökumppaneilta saatuun palautteeseen. Lisäksi sijaishuollon henkilökunnan on tehtävä itsearviointia ja seurattava työn tuloksia. Laatuajattelussa on tärkeää kuulla asiakasta ja asiakkaan osallistuminen häntä koskeviin päätöksentekoihin.

Laatu on ominaispiirre, joka liittyy toiminnan, palvelun tai hoidon kykyyn täyttää sille asetetut vaatimukset ja odotukset. Laadussa on kyse toiminnan johtamisesta ja ohjaamisesta kohti laadun tavoitteita, sekä seuranta laatutyön toteutumisesta. Ohjaamisen apuväline on laatukäsikirja, jossa kuvataan organisaation toiminta-ajatusta, arvot ja toiminnan prosessi ja osoitetaan, miten hyvä laatu varmistetaan.

Laatutyö pienryhmäkodeilla aloitettiin 2007, jolloin yksikön työntekijä laati Hämeen ammattikorkeakoulussa ”Henkilökunta laadunrakentajana”- opinnäytetyön. Työhön hän kokosi laatuun liittyviä perusasioita, joiden pohjalta varsinainen laatukäsikirja sai alkunsa. Laatukäsikirja on tärkeä perehdyttämisen väline ja toimii samalla yksikön käyntikorttina. Laadunhallinta ja kehittäminen ovat osaltaan vaikuttaneet tämän kehittämishankkeen syntyyn ja tarpeeseen. Kehittämishanke on oman osaamisen johtamista, johon itsenäistymisen tukemisen-kansion kehittäminen, omaohjaajan työvälineenä kiinteästi liittyy.

Pienryhmäkodit lähettävät vuosittain asiakaspalautekyselyn sekä sijoittajakunnille, että nuorten vanhemmille. Nuorilta palautteen kerääminen toteutetaan palautekeskustelu avulla. Palautekeskustelu on osoittautunut tavaksi, jossa nuoren ääni pääsee paremmin kuuluviin. Palautekyselyssä nuorilta kysytään niin arjen sujuvuudesta ja toimivuudesta kuin heidän mielipiteitä muun muassa siitä mikä voisi olla toisin. Niin kirjallinen kuin suullinen palaute käydään läpi henkilökunta-palaverissa ja otetaan kehityskohteet huomioon ja mahdollinen aikataulu kehittämiselle.

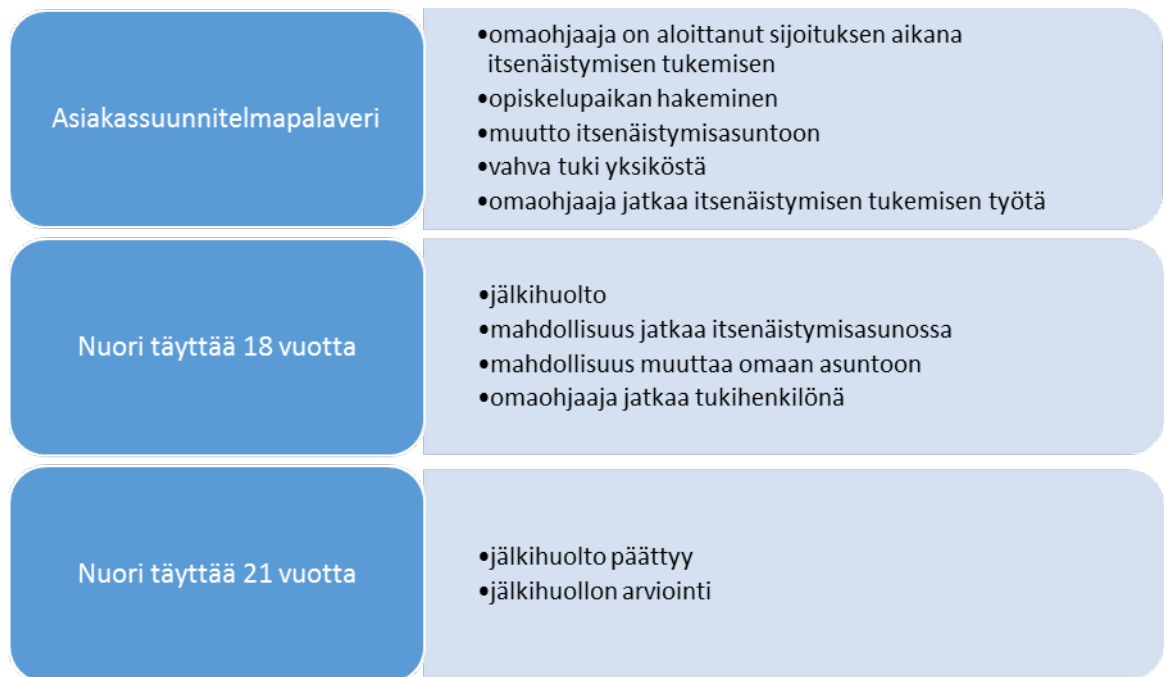
Jälkihuollon päämääränä on saattaa lapsi takaisin kotiin tai nuori itsenäiseen elämään, omillaan toimeentulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukenaan. Jälkihuolto on jaoteltu neljään eri vaiheeseen, jotka ovat: suunnitteluvaihe, lapsen ja nuoren tukeminen, lähiverkoston tukeminen sekä päättäminen ja arviointi. Suunnitteluvaiheen tavoitteena on uuden elämänvaiheen kokonaisuuden hahmottaminen ja kirjaaminen suunnitelmaksi nuoren ja hänen lähiverkoston kanssa (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit- laituriprojekti 2005.)

Lapsen tai nuoren tukemisen tavoitteena on rohkaista ja tukea lasta tai nuorta sitoutumaan omaan suunnitelmaansa ja toimimaan sen mukaisesti. Lähiverkoston tukemisen tavoitteena on lapsen tai nuoren ihmissuhteiden ja verkoston vahvistaminen niin, että he sitoutuvat tukemaan lasta tai nuorta jälkihuollon aikana ja sen loputtua. Päättämisen ja arvioinnin tavoitteena on lapsen tai nuoren suunnitelmallinen siirtyminen seuraavaan elämänvaiheeseen ja tiedon kokoaminen siitä, miten jälkihuolto on onnistunut lapsen tai nuoren kohdalla.

5 NUOREN ITSENÄISTYMISEN TUKEMINEN

Itsenäisen elämisen harjoittelu aloitetaan pienryhmäkotien rivitalon itsenäistymisasunnossa. Yleisin itsenäistymisasuntoon muutto ajankohta nuorelle on peruskoulun jälkeen, sijoituksen jatkuessa Pienryhmäkodeilla. Nuori on tässä tapauksessa hakenut opiskelupaikkaa Päijät-Hämeen alueelta ja ammattiopintojen kestäessä kolme vuotta on nuori yleensä jo sitoutunut jatkamaan opinnot loppuun, jatkaen asumista itsenäistymisasunnosta. Tavoitteena on yhdessä nuoren ja hänen läheisverkostonsa kanssa suunnitella nuoren tulevaa uutta elämänvaihetta, jonka tarkoituksena on saattaa nuori aikuisuuteen ja itsenäiseen elämään. Jälkihuolto suunnitellaan ja siihen valmistaudutaan nuoren ollessa yksikössä. Nuoren tilanteesta riippuen rakennetaan toimiva paketti, jossa on tarvittava määrä tukikäyntejä, yhteydenpitoa ja esimerkiksi koulunkäyntiin ja harrastuksiin tukemista. (Kastarin Pienryhmäkodit Oy 2015 i.a.)

Kuvaan (KUVA 2) kirjasin henkilökuntapalaverissa yhteisesti kuvatun itsenäistymisen tukemisen ja jälkihuollon prosessin pienryhmäkodeilla. Prosessin kuvaus syntyi yksikön henkilökunnan keskustelun myötä ja vastasi kysymykseen, miten itsenäistymisen tukeminen ja jälkihuoltopienryhmäkodeilla etenee?

KUVA 2. Itsenäistymisen tukeminen ja jälkihuollon prosessikuvaus.

5.1 Psykososiaalinen tuki

Jälkihuollossa tavoitteena on myös auttaa nuorta löytämään vahvuuksiaan ja käyttämään niitä hyödykseen, oppimaan kokemuksistaan ja saamaan uskoa siihen, että oman elämän kulkuun voi vaikuttaa. Tärkeä tekijä nuoren itsenäistymisessä on ongelmaratkaisutaitojen ja itsetunnon kehittyminen. Onnistumisen kannalta on tärkeää, että nuorella on ainakin yksi turvallinen aikuissuhde elämässään. Jälkihuollossa tukihenkilö auttaa nuorta omien tunteiden ja toiveiden kestämisessä sekä niiden ymmärtämisessä ja ilmaisemisessa. Turvallisessa aikuisuhteessa nuori voi harjoitella omien tunteiden kestämistä, ymmärtämistä ja ilmaisemista. Psykososiaalinen tuki on käytännössä nuoren ja tukihenkilön tapauksia, keskusteluja, neuvontaa ja ohjausta. (Ahlroth, Kurganova & Maikkula 2007.)

Psyykinen hyvinvointi liittyy koko elämäämme. Hyvinvointiin kuuluu se miten miellämme oman elämämme sekä omat vaikutusmahdollisuutemme oman elämäämme. Elämänhallinta on psyykkistä, henkistä ja fyysistä hyvinvointia. Sitä

kuvaavat myönteinen asenne elämään, terveelliset elämäntavat, oman arvokkuuden kokemus, rakkaus, tulevaisuuteen suuntautuminen, toimintakykyisyys, turvallisuus ja terveys. Voimavaroina voidaan pitää sosiaaliset suhteet eli ystävät ja perhesuhteet sekä heiltä saatu ja annettu tuki. Harrastukset tai muu mielekäs tekeminen tuovat elämään myös sisältöä. Hyvinvointia edesauttaa hyvä itsetunto, itsensä hyväksyminen, muiden arvostaminen, vastoinkäymisten ja pettymysten sietäminen ja itsenäisyys sekä oman elämän ratkaisuissa että mielipiteissä. Voimme itse vaikuttaa hyvinvointiimme, ottamalla vastuuta omasta itsestämme. Ihminen toimii vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, mikä voi tukea tai pahimmassa tapauksessa estää hänen toimintaansa. (THL i.a.)

Itsenäistymisen matkalla nuoren täytyy käydä läpi omaa menneisyyttään. Usein sijaishuollon nuoria leimaavat monenlaiset asenteet jotka vaikuttavat identiteetin ja omanarvontunnon muodostumiseen. Laiminlyödyt ja kaltoin kohdellut lapset ja nuoret ovat myös usein itse sisäistäneet negatiivisia mielikuvia itsestään ja omasta persoonastaan. Näistä virheellistä asenteista ja negatiivisista mielikuvista eroon pääsemiseksi on ne ensin tiedostettava ja sen jälkeen luotava uusia, vahvistavia ja eheyttäviä mielikuvia. Tämä työ jatkuu todennäköisesti pitkälle aikuisuuteen, persoonallisuus selkiytyy ja kasvaa vielä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 118–119.)

5.2 Itsenäistyvä nuori

Nyky-yhteiskunnassamme nuoruus nähdään joustavana käsitteenä. Matka nuoruudesta aikuisuuteen saattaa kestää kauan, tällöin puhutaan pitkittyneestä nuoruudesta. Vanhempiensa luona asuvien nuorten aikuisten osuus on kasvanut, opiskeluiden pitkittyminen ja omillaan toimeen tuleminen, sekä perheen perustaminen ovat siirtyneet myöhemmiksi. Tavallisesti vanhemmat pysyvät tärkeinä niin emotionaalisen ja sosiaalisen kuin materiaalisenkin tuen lähteinä koko pitkän itsenäistymisen ajan, usein läpi elämän. (Rönkä 1992, 4–6)

Kehityspsykologia jakaa nuoruuden eri kehitysajanjaksoihin, joista puhutaan jaolla: varhaisvaihe, keskivaihe ja myöhäisvaihe. Nuoruusiän kehityskaarella varhaisvaihe käsittää ikäkaudet 11–14 keskivaihe 14–18 ja loppuvaihe ikävuosiin 18–23. Fyysinen ja henkinen kypsyminen tapahtuu kunkin kohdalla niin yksilöllisesti, että ikärajojen rajaaminen on vaikeaa. (Hakanen 1993, 72.) Nuoruuden keskivaiheessa itsenäistyminen on voimakkainta. Nuoren kehitystä määrittelevät neljä keskenään vuorovaikutuksessa olevaa kokonaisuutta: fyysinen kypsyminen, ajattelutaidon kehittyminen, sosiaalisen kentän laajeneminen ja sosiaaliskulttuurisen ympäristön muuttuminen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila. 2006, 126.)

Nuori opettelee yhteiskunnassa tarpeellisia taitoja, etsii aikuisuuden rooleja ja muodostaa käsitystä omasta itsestään, näin hän itsenäistyy. Nuoren itsenäistyminen ei tapahdu yhtenä harppauksena vaan vaiheittain. Nuoren on tärkeää tiedostaa oman itsenäistymisensä vaiheessa asiat, joissa hän on täysin itsenäinen sekä ne osa-alueet, joihin hän vielä tarvitsee aikuisen tukea. On oleellista, että nuori on halukas ja aloitekykyinen huolehtimaan asioistaan, sillä se osoittaa itsenäistymistä arjen toiminnoissa. (Myllykoski 2004, 53–55.)

Robert Havighurst kehitystehtäväteorian mukaan nuoruuden keskeisiä kehitystehtäviä ovat oman sukupuoli-identiteetin omaksuminen, suhteiden luominen vastakkaiseen sukupuoleen, koulutuksen hankkiminen ja sitä kautta työelämään valmistautuminen ja perhe-elämään valmistautuminen. Havighurstin ajatuksena oli, että elämässä kohtaamat haasteet muuttuvat iän myötä ja kun yksilö ratkaisee iän tuomat kehittämishaasteet onnistuneesti luo se myöhemmälle kehitykselle hyvinvoivan pohjan. (Nurmi ym. 2006, 131.)

Nuoruuden keskeisinä kehitystehtävinä pidetään uusien suhteiden luomista kumpaakin sukupuolta oleviin ikätovereihin, sukupuoliroolin omaksumista, oman fyysisen olemuksen hyväksyminen, emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista, valmistautuminen työelämään, maailmankatsumuksen kehittäminen ja sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen.

Aikuistuvat nuoret ovat tärkeässä asemassa myös yhteiskunnallisesti ajatellen. Aikuistumiseen vaikuttaa vallitseva yhteiskunnallinen ja nuorison arvojen välinen suhde sekä se, millaisen elämäntavan nuoret näkevät mielekkäänä ja tavoittelamisen arvoisena. Nuorten ja viranomaisten välillä on usein havaittavissa selkeää kulttuurinen kuilu. Nuoruuden ja aikuisuuden ristiriidat vaikeuttavat ja pitkittävät aikuistumisprosessia ja vaikuttavat siihen, mitä vastuita ja velvollisuuksia nuoret haluavat kantaakseen ja jatkaakseen. Näin aikuistuvat nuoret ovat avainasemassa yhteiskunnan muutoksessa. Yhteiskunnallisten tekijöiden lisäksi syrjäytymiseen vaikuttavat myös yksilön kyvyt vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Nuorten riski syrjäytyä yhteiskunnan toiminnoista ja suhteista on suuri. Nuoret joilta puuttuu koulupaikka ja harrastus, jäävät sosiaaliset suhteet suppeammaksi ja sosiaaliset taidot heikommiksi. Syrjäytyneen nuoren elämän hallintakyky on puutteellinen ja valinnanmahdollisuudet ovat kapeat. (Helve 2002, 15–28.)

Ilman koulutuspaikkaa jääminen vaikuttaa nuoriin monella tapaa ja vaikuttaa osaltaan myös nuoren itsenäistymiseen ja aikuistumiseen. Vaikutukset ovat yhteiskunnallisia, sosiaalisia sekä psykologisia. Psykologiset vaikutukset näkyvät nuoren itsetunnessa. Eriksonin kehitysteorian mukaan nuoruusiässä ammatillisen identiteetin kehittyminen on tärkeää. Minäkuvalle luo pohjaa nuoren saama palaute hänen kyvyistä, vahvuuksista ja heikkouksista. Nuoren täytyy kuitenkin olla sitoutunut omaa tulevaisuuteensa ja hyväksyä eteen tulevat vastoinkäymiset ja sitä kautta eri ratkaisumallit (Nurmi ym. 2006, 142–143.) Jos työmahdollisuudet puuttuvat, nuori alkaa epäilemään omia kykyjään ja tämä vaikuttaa negatiivisesti hänen itsetuntoonsa. Opiskelujen päätyttyä työelämään kautta yhteiskuntaan integroituminen olisi olennaista (Helve 2002, 61.) Työttömyys aiheuttaa myös taloudellisia ongelmia, ja jos nuorella ei ole koulupaikkaa tai vastaavaa toimintaa päivisin, voi hänen vuorokausirytmensä kääntyä pääläelleen.

5.3 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Itsenäistyvän nuoren roolikartta (kuva 2) on monipuolinen työväline niin itsenäistymisen tavoitteita laadittaessa, sekä annettaessa realistista palautetta nuorelle.

Roolikartan avulla kartoitetaan nuoren lähtötilanne, mitä hän hallitsee ja toisaalta missä ovat kehitystarpeet. Työskennellessä sijoitettujen nuorten kanssa, työskentelyyn roolikartan ja nuoren lisäksi on hyvä ottaa mukaan nuoren vanhempi.

Itsenäistyvän nuoren roolikarttaan on jaoteltu viisi pääroolia, jotka ovat ”suhteiden hoitaja, rajojen asettaja, arkipäivän pyörittäjä, itsensä arvostaja ja elämästä oppija.” Jokainen näistä *päärooleista* jakaantuu alarooleihin, jotka ovat *tavoiterooleja* esim. päärooli: elämästä oppija -> tavoiterooli: nuori tunnistaa oikean ja väärän ja vielä kolmantena *tekorooli* eli mitä nuori tekee -> nuori on perillä yhteiskunnan ja ympäristönsä säännöistä ja normeista ja toimii näiden mukaan. (Ylitalo 2011.) Roolikartan käyttäminen sopii erityisesti siihen vaiheeseen, kun itsenäistymiseen liittyvää työskentelyä aloitetaan, tai kun jo aloitettuun työskentelyyn kaivataan lisää selkeyttä ja johdonmukaisuutta. Roolikartta tukee, syventää ja jäsentää pohdintaa sekä nuoren elämönhallintataitojen opettelua.

Itsenäistyvän nuoren roolikartasta on helppo käydä nuoren kanssa konkreettisesti nuoren erilaisia rooleja läpi. Roolikartan avulla ohjaaja voi auttaa nuorta tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja niitä puolia, joissa tarvitsee aikuisen tukea tai muuten vahvistumista. Työntekijä voi samalla konkretisoida, mistä asioista ja miksi hän on huolissaan. Kartan tarkoituksena auttaa nuorta havainnoimaan niitä osa-alueita, joista nuori itse päättää elämässään. Nuorelle täytyy antaa rooleista konkreettisia esimerkkejä ja avata rooleja, jotta hän pystyy itse miettimään ja reflektoimaan omia taitojaan. Roolikartan käytön voi myös yhdistää erilaisiin työskentelymenetelmiin, kuten esimerkiksi ratkaisukeskeiseen ajatteluun. Positiivisen palautteen antaminen ja vahvuuksien esille nostaminen voimavaraistavat nuorta ja vievät työskentelyä myönteiseen suuntaan, sekä auttavat tunnetaitojen edistämässä. Pienetkin edistymiset taidoissa on tärkeää huomata.

Kuva 3. Itsenäistyvän nuoren roolikartta (Varsinaissuomen lastensuojeluyhdistys, 2012)

6 ITSENÄISTYMISEN HARJOITTELU PIENRYHMÄKODEILLA

Nuoren itsenäisessä elämässä selviytymisen taitoja opetellaan koko sijoituksen ajan. Nuoren arjen perustaidot kartoitetaan yhdessä omaohjaajan kanssa ja nuorta tuetaan näiden taitojen opettelussa. Umbrella-työkirja on itsenäistyvän nuoren roolikarttaa tarkempi ja käytännönläheisempi menetelmä. Umbrella-työkirja jatkaa siitä, mihin roolikartan kanssa on jääty. Selkeiden osatavoitteiden hahmottamisen jälkeen ohjaajan tehtävänä on auttaa nuorta löytämään konkreettisia menetelmiä, joiden avulla nuori pääsee asetettuihin tavoiteisiin. Umbrella-työkirja sisältää erilaisia taulukoita, jotka auttavat itsenäisen elämän osa-alueiden harjoittelussa. Umbrella-työkirja on arkipäivän kasvatuksen, nuoren yksilöllisen kasvun sekä itsenäistymisen näkökulman huomioiva ammatillinen työmenetelmä. (Laaksonen 2004, 26.)

Umbrella-työmenetelmä on kehitetty osaksi lastensuojelun ammatilliseen työhön ja asiakasprosessiin. Menetelmä sisältää käytännön keinoja arjen taitojen oppimiseen, sekä tuoda lapsen oma ääni kuuluviin hänen omassa elämässään. Umbrella-työkirjan mukaan osa-alueet seuraavasti: Minä itse, sosiaaliset suhteet, koulutus, raha-asiat, hyvinvointi, koti ja rikokset. (Timonen-Kallio, 2010.)

Minä itse

Nuoren kanssa voi piirtää hänen elämänjanansa, joka auttaa hahmottamaan nuoren jo elettyä elämää ja siinä tapahtuneita tärkeitä tapahtumia. Toisaalta elämänjanalle voi asettaa myös tulevaisuuteen haaveita ja konkreettisia tavoitteita. Pienryhmäkodeilla otamme paljon valokuvia nuorista ja keräämme heille valokuvakansioita. Nuoruusvuodet ovat niitä vuosia, jolloin muutoksia tapahtuu eniten niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Valokuvat auttavat osaltaan nuorta hahmottamaan nuorena tapahtuvia muutoksia.

Sosiaaliset suhteet

Nuoren verkostosta poimitaan henkilöt, jotka nuori kokee elämässään merkityksellisiksi ja kannustetaan nuorta pyytämään hänelle tärkeää ihmistä mukaan jälkihuoltoon liittyviin palavereihin. Näin myös jälkihuollettavan lähiverkosto saadaan vastuutettua mukaan nuoren itsenäistymisen tukemiseen. Yleensä lähimmät ihmiset ovat omat vanhemmat tai isovanhemmat.

Koulutus, ammatti, työ

Peruskoulun loppuminen aiheuttaa usein nuorelle epävarmuutta tulevaisuudesta. Nuorella itsellään saattaa olla hyvinkin epärealistisia unelmia omasta tulevaisuudestaan. Myös se miltä paikkakunnalta jatko-opiskelupaikkaa nuori hakee, täytyy ennakoida asiakassuunnitelmapalaverin pidossa hyvissä ajoin. Ohjaajan haasteellisena tehtävänä on ohjata, neuvoa, tukea ja mahdollistaa eri vaihtoehtojen avautuminen nuorelle.

Raha-asiat

Kun nuori sijoitetaan Pienryhmäkodeille, avaamme hänelle pankkitilin Helmi Säästöpankkiin. Nuorelle maksetaan kuukausiraha tilille, ala-asteikäiselle 35€ ja yläasteikäiselle 55€. Nuoren kanssa opetellaan myös yhdessä käyttämään nettipankkia, sekä Visa- Electron kortin käyttöä. Lastensuojelulain (55§) mukaan lapsella on oikeus itse päättää henkilökohtaiseen käyttöön saamistaan käyttövaroista ja opetella itsenäistä rahan käyttöä. lapselle tai nuorelle on hänen omaan käyttöönsä annettava kalenterikuukaudessa käyttövaroja iästä ja kasvuympäristöstä riippuen, alle 15-vuotiaalle lapselle määrä, joka vastaa hänen yksilöllistä tarvettaan ja 15 vuotta täyttäneelle nuorelle vähintään määrä, joka vastaa yhtä kolmasosaa elatustukilain (580/2008) 9 §:ssä säädetystä yhdelle lapselle suoritettavasta elatustuen määrästä.

Nuoren muuttaessa itsenäistymisasuntoon nuoren kanssa tehdään kuukausisuunnitelma rahan käytöstä. Pienryhmäkodit maksavat nuorelle kuukausirahan

sijaan ”perusnormia” X € kuukaudessa. Perusnormista nuoren täytyy itse huolehtia yhteisesti sovitut maksut, muun muassa matkakortti. Sijaishuollon tehtäviin kuuluu myös antaa nuorelle asteittain kasvavia kehitystason mukaisia vastuutehtäviä sekä tukea ja mahdollisuuksia näiden tehtävien harjoitteluun (Taskinen 2010, 30). Nuoren täyttäessä 17 vuotta ja hänen ollessa opiskelija, autamme nuorta opintotukihakemuksen täyttämässä.

Hyvinvointi

Nuoren hyvinvointiin kuuluu paljon. Vuorokausirytmä on kunnossa, koulu sujuu ja nuorella on kavereita. Tunnetaidoissa varsinkin lastensuojelun lapsilla on paljon opittavaa. On tärkeää, että nuori tunnistaa omat tunteensa ja miten toimii tunteidensa vallassa. Säännöllisen harrastustoiminnan on kuitenkin todettu olevan hyvä keino saada onnistumisen kokemuksia sekä rytmiä ja mielekkyyttä arkeen.

Koti

Arkeen ja kodinhoitoon liittyy paljon askareita, mitä on opeteltu jo päätalon puolella. Itsenäistymisasunnossa rutiineja jatketaan lisääntyvässä määrin ja esimerkiksi ruoan laitto opetellaan yhdessä ohjaajan kanssa. Koti alkaa tuntua kodilta, kun siellä pystyy olemaan oma itsensä, tekee itse ruokaa ja sisustaa itse kotinsa. Omaan kotiin muuttaminen on ihanteellisinta siinä vaiheessa, kun elämä muilta osin on järjestyksessä. Olisi hyvä, jos nuorella on opiskelu, työharjoittelupaikka tai työpaikka ennen muuttoa, jotta arjessa on kiintopiste ja velvollisuus, joka pitää arjessa kiinni.

7 JÄLKIHUOLTO PIENRYHMÄKODEILLA

Nuori voi jäädä pienryhmäkodeilla jälkihuoltoon joko kotiutuessaan sijoituksen jälkeen kotiin vanhempiensa luo tai nuoren muuttaessa itsenäistymisasunnosta omaan asuntoon. Molemmissa tapauksissa omaohjaaja jää nuoren tukihenkilöksi. Omaohjaaja on luonut nuoreen jo kiintymyssuhteen, tuntee nuoren ja perheen taustat. Itsenäistymässä olevan nuoren asumisen järjestäminen on tärkeä osa jälkihuoltoa. Jälkihuollon onnistumisen kannalta olennaisinta asumisen järjestämisessä on, että nuori saa asumiseensa tarvitsemansa tuen. Pelkkä asunnon tarjoaminen ei ole riittävää, vaan nuorta on tuettava oman itsenäisen elämisen ja asumisen järjestämisessä. Jälkihuoltoa suunniteltaessa on otettava huomioon nuoren ikä, erityiset tarpeet terveydenhuollon palveluille, tarve itsenäisyyttä tukeviin tukitoimiin ja muut yksilölliset tarpeet. (Laaksonen 2005, 31–32.)

Ennen asiakassuunnitelmapalaveria omaohjaaja käy nuoren kanssa läpi itsenäistymisprosessin vaiheet pääpiirteittäin ja kyselee nuorelta tämän omia tavoitteita. Keskustelussa käsitellään, mitä taitoja ja minkälaista tietoa nuori tulee tarvitsemaan itsenäistyessään. Keskustelun tarkoituksena on pohjustaa nuorta tulevaan palaveriin ja osallistaa häntä itseään koskeviin päätöksiin. Kun käsiteltävät asiat ovat nuorelle jo tuttuja, ei hän jännitä varsinaista asiakassuunnitelmapalaveria ja pystyy helpommin kertomaan myös omat mielipiteensä. Keskustelun apuna voidaan käyttää Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa (Kuva 3). Itsenäistymisen osa-alueiden hallinta ei synny hetkessä ja nuorelle täsmennetään, että itsenäistyminen on prosessi, jossa edetään hitaasti mutta järjestelmällisesti. Nuorelle selvennetään myös se, ettei hänen tarvitse selvittää näiden tavoitteiden kanssa yksin, vaan häntä tuetaan. Itsenäistymisen osa-alueita käydään läpi nuoren asuessa itsenäistymisasunnossa ja jatketaan työskentelyn edessä, tarvittaessa aina jälkihuollon loppumiseen asti.

Keskustelussa nuoren kanssa on nuorelle annettava riittävästi aikaa miettiä asioita ja annettava ilmasta omat mielipiteet ja näkemykset. Itsenäistyminen on vastuun ottamista itsestään ja omasta elämästään. Nuoren kuunteleminen ja mieli-

piteiden huomioiminen antaa nuorelle tunteen siitä, että hän vaikuttaa omaan elämäänsä. Kun nuorella tulee tunne, että hänen valinnoillaan on merkitystä hänen omaan elämäänsä, luo se perustaa elämönhallinnalle. Käytännössä nuori tarvitsee usein tukihenkilön apua eri virastoissa asioimiseen ja hakemusten täyttämiseen esimerkiksi Kelassa tai työvoimatoimistossa. Myös sosiaalityöntekijällä on tärkeä rooli nuoren tukijana ja kannustajana ja hänen on oltava nuoren tavoitettavissa. Psykososiaalinen tuki on hyvin merkittävä tekijä kaikessa jälkihuollossa tapahtuvassa toiminnassa.

Konkreettisia toimia jälkihuollon alkaessa ja nuoren muuttaessa omilleen on vuokra-asunnon etsimisen nuorelle, vuokrasopimuksen kirjoittaminen, asuntotuen hakeminen, muuttoilmoitus, sähkösopimus, järjestyssäännöt ja niiden merkitys ja asunnon kalustaminen. Pienryhmäkoti on yleensä lahjoittanut itsenäistymisasunnosta omilleen muuttavalle nuorelle kalusteet omaan kotiin, sekä astioita ja liinavaatteita.

7.1 Jälkihuollon päättyminen

Tavoitteena jälkihuollolle on saada nuori pärjäämään elämässä. Karkeasti voisi sanoa, että tukihenkilön tavoite on tehdä itsensä tarpeettomaksi. Jälkihuolto päättyy, kun nuori pärjää omillaan, eikä ole riippuvainen lastensuojelun tukimuodoista. Useimmiten kuitenkin jälkihuolto päättyy lain määrittämään yläikärajaan, joka on 21 vuotta. Laki kuitenkin velvoittaa, että sosiaalityöntekijän on tarvittaessa laadittava yhdessä nuoren kanssa suunnitelma, johon kirjataan nuoren käytävissä olevat palvelut ja tukitoimet jälkihuollon päättyessä. (Lastensuojelulaki 76 §.)

7.2 Jälkihuollon arviointi

Työn arviointi on tärkeää, laadukasta ja olennainen osa työn kehittämistä. Jälkihuollon arvioinneissa usein kuvataan sitä, miten nuoren elämä sujuu. Tärkeää tämän tiedon lisäksi on kuvata, miten nuoren kanssa työskenneltiin ja kuinka se

vastasi asetettuja tavoitteita. Arviointi tehdään aina suhteessa tavoitteisiin ja perustuu jälkihuollon aikana kertyneisiin havaintoihin, dokumentteihin ja asiakkaalta saatuun palautteeseen. Asiakaspalautteita kysytään niin jälkihuollossa olleelta nuorelta, tämän vanhemmilta ja sosiaalityöntekijältä. Saadusta palautteen perusteella voidaan kehittää tai korjata työtapoja (Laaksonen 2004, 47–48.)

8 KEHITTÄMISTYÖ TYÖELÄMÄSSÄ

Työyhteisölähtöinen kehittämistyö perustuu työn ja työyhteisön haasteisiin ja tarpeisiin, joten kehittämiskohde ja sen tavoitteet määritellään työyhteisössä. Työyhteisölähtöinen prosessikehittäminen kehittää käytännön työtehtäviä sekä työmenetelmiä ja lisää työn laatua. (Seppänen-Järvelä & Vataja 2009, 13–31.) Lähtökohtana työyhteisölähtöiselle kehittämiselle on arvioiva ajattelu, joka kehittää ja tukee työskentelyä. Arvioidaan, miten työtä tehdään, toimiiko työtapa vai voisiko sitä tehdä jotenkin muuten ja miten? Työyhteisön oppiminen omasta työskentelestään on edellytys sille, että tunnistetaan työn kehittymistarpeita (Vataja 2009, 55). Kehittäminen ei aina ole työssä uuden luomista, vaan myös vanhojen työtapojen vahvistamista tai uudelleen suuntaamista (Paasivirta 2012, 26).

Työn kehittäminen vaatii havaintojeni perusteella aikaa, välillä asiat etenevät nopeasti ja välillä hitaammin. Välillä kehittämisessä voidaan eksyä myös täysin sivuraiteille, ja työyhteisön on mietittävä uusi polku oikealle reitille. Kehittämisen aikana on siis myös tehtävä arviointia käytännöstä.

Toimiessani yrityksessä työnantajana ja esimiehenä minulla on keskeinen rooli työn ja työyhteisön kehittämisessä. Koen että, esimiehenä teen suuret linjaukset esimerkiksi vuosittain toimintasuunnitelman seuraavalle kalenterivuodelle

9 TIEDON KERUU

Pidin pienryhmäkotien henkilölle kolme henkilökuntapalaveria, jossa kävimme keskustelua Itsenäistyvän nuoren roolikartan avulla ja keräsin näkemyksiä itsenäistymisen tukemisesta. Jokaiseen palaveriin osallistuivat kaikki ohjaajat, itseni lisäksi yhdeksän henkilöä. Tietoa ei ole kerätty siis tutkimuksen avulla, vaan puhtaasti työkokemuksen, mielipiteiden ja näkemyksiin perustuvana. Koska pienryhmäkodit ovat tehneet jälkihuoltotyötä jo vuosia, kaikilla ohjaajilla on näkemys tai kokemus jälkihuoltotyöstä. Nyt yhteisissä keskusteluissa heräteltiin ajatukset tarpeellisuuteen huomioida itsenäistymisen tukeminen nuoren vielä asuessa yksikössämme. Sain henkilökunnan mielipiteet ja näkemykset kattavasti selvitettyä. Tausta-ajatukseni tässä oli samalla henkilökunnan kiinnostuksen herättäminen jälkihuoltotyötä kohtaan sekä sitouttaminen tulevaan työmenetelmään. Työn kehittämässä työntekijöiden kokemustiedon käyttäminen lisää oman työn arvostamista ja osaamisen arvostamista (Paasivirta 2012, 26).

Omaohjaajuus on tärkeässä roolissa koko sijoituksen ajan. Omaohjaajille onkin löydettävä riittävästi työskentelyaikaa nuorensa kanssa. Tämä tuo oman haasteensa työvuorosuunniteluun ja täytyy huomioida tulevaisuudessa paremmin. Omaohjaajan ja nuoren hyvä ja luottamuksellinen suhde on suunta onnistuneisiin tavoitteisiin.

Rauni Huotari (2010) toteaa tutkimuksessaan että, jälkihuollossa itsenäistymisessä tuettujen haastateltujen nuorten mielestä asunnon saaminen ja taloudellinen tuki, tukivat kaikista heidän saamistaan jälkihuollon tukimuodoista eniten heidän itsenäistymistään. Haastatelluista sosiaalityöntekijöistä osa mainitsi taloudellisen tuen ensisijaisena tukena, mutta heidän oli silti vaikea yksiselitteisesti nimetä keskeisintä jälkihuollon palvelua ja tukimuotoa. Nuoret tarvitsevat yksilöllisesti erilaiset tuet ja palvelut tukevat toinen toisiaan. Toisaalta Huotarin haastateluissa esimerkiksi yhteistyösuhdetta tukihenkilöön pidettiin keskeisimpänä tukena ”Että nuorella olisi ainakin yksi henkilö, kehen turvautua”. Myös opiskeluun sitoutumista pidettiin tärkeänä, sillä sen nähtiin edistävän myös muuta itsenäistymistä.

Opiskeluiden tärkeydestä puhuimme myös me työyhteisössämme itsenäistymisen tukemisen yhteydessä. Huono koulu menestys, koulutuksen keskeyttäminen tai sen ulkopuolelle joutuminen ovat suuria riskitekijöitä syrjäytymiskehityksessä. Huonosti koulussa menestyneiden usko omiin mahdollisuuksiin ja suhde koulutukseen on usein kielteinen ja tämä näkyy muun muassa haluttomuutena hakeutua jatkokoulutukseen. Koulun keskeyttämisellä on useita nuoren elämää pitkälle vaikuttavia seurauksia. Ilman opintoja ja ammattia työelämään pääseminen on vaikeaa ja nuoren valinnan ja vaikuttamisen mahdollisuudet pienenevät.

Keskustelu oli henkilökuntapalavereissa jaoteltu kolmeen osioon. Ensimmäisessä osiossa keskustelimme työntekijöiden käsitystä siitä, mitä tietoja, taitoja sekä persoonallisia ominaisuuksia nuoret tarvitsevat kasvaessaan kohti aikuisuutta. Toisessa osiossa kartoitettiin työntekijöiden mielipiteitä siitä, mitä tietoja, taitoja ja välineitä he itse kokevat tarvitsevansa työssään sekä työyhteisössään. Kolmas osio keskittyi henkilökunnan näkemyksiin, siitä miten työskentely käytännössä alkaa itsenäistymisen tukemisella, nuoren vielä ollessa Pienryhmäkodeilla sekä varsinaisen jälkihuollon aikana nuoren ollessa 18–21-vuotias.

9.1 Työntekijöiden käsitykset

Itsenäistyvän nuoren roolikarttaa pidettiin keskustelun aikana esillä ja sen avulla mietittiin keskeisiä itsenäistymisen sisältöjä. Erittäin tärkeänä pidettiin että nuorella olisi tietoa ja taitoa hygieniasta, kykyä huolehtia omasta terveydestä, rahaasioiden sekä kodin puhtauden ja kunnan hoidosta. Roolikartassa näitä asioita kuvaa *”arkipäivän pyörittäjä”*. *”Elämästä oppija”* rooli kuvaa yhteiskunnan ja oman ympäristön sääntöjen tunnistamista, töiden hakua ja tietoa, mitä vastuita ja velvollisuuksia itsenäinen elämä tuo tullessaan sekä miten yhteiskunta toimii lakien, normien puitteissa. *”Rajojen asettaja”* kuvaa työyhteisön mielestä sitä, mikä suhde nuorella on esimerkiksi internetin ja pelien käyttöön, ja että vuorokausirytmisi on kunnossa. *”Suhteiden hoitaja”* kuvaa sitä että nuori osaa toimia sosiaalisissa tilanteissa, pystyy ylläpitämään ja säilyttämään kaverisuhteita. *”Itsensä arvostaja”* osioon määriteltiin tunnetaidot, että nuori tunnistaa ja osaa sanoittaa tunteitaan ja hyväksyy itsensä sekä sietää omat puutteensa. Oma seksuaalisuus ja

sen hyväksyminen liittyvät myös henkilökunnan mielestä tähän rooliin. Persoonallisuuteen liittyvät seikat nousivat myös esille: kyky nähdä syy-seuraus-suhteet, vastuuntunto, kyky nähdä ja suunnitella asioita eteenpäin, väkivallattomuus ja tulevaisuuden suunnittelu. Lisäksi keskusteltiin siitä, että nuorten on hyvä tietää, mitä yhteiskunnallisia etuuksia on, mitä verotus on ja miten verotus toimii.

KUVA 4. Itsenäistymisen tukemisen osa-alueet

Kuva 4 syntyi henkilökunnan keskustelussa nuoren tukemisessa itsenäistymisessä. Perustyöskentelyn nuoren kanssa tulisi olla tavoitteellista ja tähän kaavioon on kuvattu keskeiset tavoitteet nuoren ympärille: mitä itsenäisen nuoren elämä on, mistä nuoren pitäisi selvittää itsenäisessä elämässä, mitä olemassa olevia taitoja ja vahvuuksia nuorella on. Keskustelimme henkilökunnan kesken myös, että on tärkeää muistaa, että jokainen on yksilö ja joku toinen tarvitsee enemmän aikaa kypsymiseen kuin toinen. Tärkeimpänä nuoren taitoina ja ominaisuuksina tuotiin esiin omatoimisuus, itsensä hyväksyminen, vastuullisuus ja sosiaaliset taidot.

9.2 Työntekijöiden mielipiteet

Henkilökunnan tiedoista, taidoista ja välineistä erittäin tärkeänä pidettiin selkeitä hoito- ja kasvatuseriaa, aikuisen mallina olemista, lapsikohtaisia selkeitä ohjeita ja jälkihuoltopalavereja, aikaa kahdenkeskiseen toimintaan ja kykyä ymmärtää nuorta. Tarpeellisena nähtiin seurantalomakkeet ja kaavakkeet. Työyhteisössä erittäin tärkeänä pidettiin työkavereiden tukea ja apua, riittävää henkilökuntaa, johdonmukaista yhteistä linjaa ja pysyvää henkilökuntaa.

Jälkihuoltoa ajatellen erittäin tärkeänä pidettiin luottamuksellisuutta, keskustelua, vastuuttamista, koulunkäynnin kannustamista, rahankäytön opettelua yhdessä ja aikuisen mallina olemista. Nuoren saadessa vastinetta ja hyväksyntää omille tunteilleen hän oppii luottamaan aikuiseen ja kokee, että myös hänen tunteensa ovat sallittuja. Omaohjaaja toimii kuin peilinä, johon nuori heijastaa tunteitaan ja voi vähitellen oppia niiden hallintaa. Omaohjaaja on aloittanut työskentelyn nuoren kanssa jo nuoren saapuessa yksikköön ja on toiminut nuoren asioiden hoitajana koko sijoituksen ajan, näin nuori on sijoituksen aikana usein miten muodostanut kiintymyssuhteen omaohjaajaansa ja suhde on luottamuksellinen. Omaohjaajasuhde lähtee nuoren tarpeista ja se on kiintymissuhde, joka tarjoaa nuorelle turvaa, luotettavuutta ja pysyvyyttä. Luottamuksen saavuttaminen tapahtuu yleensä omaohjaajasuhteessa, koska omaohjaaja on lapsen tärkein aikuinen sijaishuollossa. Turvallinen kiintymyssuhde syntyy, kun nuori oppii sijoituksen aikana luottamaan siihen, että ohjaaja toimii johdonmukaisesti, on nuoren saatavilla sekä vastaa nuoren tarpeisiin (Sinkkonen 2001, 44–45).

Työskentelyssä nuorta tulisi ohjata vähitellen vastuullisuuteen, itsenäisyyteen ja huomioimaan muitakin. Keskeisenä työssä pidettiin sitä, että nuorelle annetaan apua ja tukea, jota hän tarvitsee selviytyäkseen arjessa itsenäisesti. Apu ja tuki voivat olla raha- asioissa, asunnon hankkimisessa neuvomista, mukaan lähtemistä asioinneille tai auttamista arjen suunnittelussa kuten pyykinpesussa ja ruuanlaitossa.

Tarpeellisena pidettiin kirjallista raportointia ja kaavakkeita, joiden avulla työskentelyä seurataan. Jälkihuollossa olevien nuorten kanssa työskennellessä hyvänä

työskentelytapana pidettiin säännöllisiä ja tarpeenmukaisia tapaamisia sekä yhteydenpitoa puhelimitse. Parhaana vaihtoehtona nähtiin, että jälkihuoltotyötä hoitaa omaohjaaja, koska siirtymävaiheessa nuorelle halutaan jatkumon ja turvallisuuden tunne. Omaohjaaja tuntee nuoren ja tämän perheen, eikä heidän tarvitse tutustua uuteen ihmiseen ja jälkihuoltotyö pääsee jouhevasti käyntiin heti, eikä työn aloittamiseen mene aikaa luottamuksen rakentamiseen. Myös jälkihuollossa on tärkeää nuoren tunne siitä, että aina on olemassa ainakin yksi aikuinen, joka huolehtii hänen asioista ja pitää hänen puoliaan tapahtuipa mitä tahansa. Itsenäistymisen tukeminen aloitetaan viimeistään kun nuori päättää peruskoulun ja edetään pienistä asioista suurempiin kokonaisuuksiin.

9.3 Työntekijöiden näkemykset

Itsenäistymisen tukeminen aloitetaan jo sijoituksen aikana. Omaohjaajat kartoittavat yhdessä nuoren kanssa nuoren tiedot ja taidot. Työskentelyllä nuorta tulisi vähitellen ohjata vastuullisuuteen, itsenäisyyteen sekä huomioimaan muita ihmisiä. Tärkeinä huomioina nähtiin itsetunnon kohentaminen, valistamistyö ja koulunkäynnin tukeminen. Työskentelymenetelminä esiin tuotiin ratkaisukeskeinen ajattelutapa ja aikuisen esimerkki. Työntekijä kuvailtiin tukihenkilönä, johon nuori voi luottaa ja jonka kanssa on mahdollista purkaa ongelmia. Työskentelyssä keskeisenä pidettiin sitä, että nuorelle annetaan apua ja tukea, jota hän tarvitsee selviytyäkseen arkisissa asioissa itsenäisesti. Tärkeänä nähtiin, että nuorelle opetetaan itsenäistä tiedonhankinta, asiointitaitoja, asuntoasioista huolehtimista, terveydestä ja itsestä huolehtimista, terveitä elämäntapoja ja tuetaan koulutus- ja työpaikan hankkimisessa.

Nuoren siirtyessä jälkihuoltoon, nähdään vastuualueena koko nuoren tulevaisuus ja kaikki elämisen osa-alueet. Jälkihuollon tavoitteena nähtiin nuoren opettaminen ja ohjaaminen vastuuntuntoon, rehellisyyteen elämässään sekä miten hoidetaan byrokratia työn, asunnon ja koulutuksen suhteen.

Itsenäistymisen tukemisen kansioon tehdyt kaavakkeet toimivat työntekijän työvälineenä. Kaavakkeiden avulla arvioidaan nuoren tilannetta, edetään nuoren tietojen ja taitojen mukaan, seurataan toimintaa ja arvioidaan sitä. Kaavakkeet toimivat myös työn dokumentointina. Työntekijän kaavakkeeseen on laitettu esimerkkejä, muistutuksia tai ideoita niistä asioista, joita tulisi muistaa tai ottaa huomioon kartoittaessa nuoren taitoja. Kohtaan ”käsitelty” voi lyhyesti eritellä mitä asiasta on keskusteltu ja käsitelty. Kansion ja kaavakkeiden tarkoituksena on muuntautua nuoren kanssa työskennellessä nuoren omaksi portfolioksi, joka auttaa nuorta omassa identiteettityössä.

Kun kaavaketta aletaan työstämään, niin annetaan nuorelle oma kaavakkeensa. Ensin kaavake käydään läpi yleisluonteisesti keskustellen, jotta nuorelle hahmotuu kokonaisuus siitä, mitä kaikkea itsenäistymiseen liittyy. Asioita ei tarvitse nuoren kanssa käydä läpi missään erityisessä järjestyksessä, vaan sen mukaan mikä milloinkin on ajankohtaista ja nuoren kannalta mielekästä. Jossain kaavakkeissa riittää keskustelu, mutta toiset kohdat vaativat hieman enemmän panostusta. Nuoren kanssa tehdään yhdessä asioita ja toimitaan, jotta saadaan tuntuma asioiden todelliseen tilaan ja nuoren taitoihin.

Kun kaavakkeita käydään yhdessä nuoren kanssa läpi, selkenee nuorellekin paremmin, mitä hän jo osaa. On asioita joita on syytä harjoitella monta kertaa. Esimerkiksi asiointitaidot; vaikka nuoren kanssa on käynyt pankissa hoitamassa asioita, ei se tarkoita että nuori osaisi asioida kaikissa virastoissa. Kela ja työvoimatoimisto ovat täysin erilaisia virastoja.

9.4 Aineiston kehittäminen Itsenäistymisen tukemiseksi

Henkilökuntapalavereissa kirjasin kaiken aineiston käsin ylös. Opinnäytetyön prosessin aikana pidin myös päiväkirjaa, johon kirjoitin töissä ollessa huomioita ja työyhteisön tarkennuksia liittyen aiheeseen itsenäistymisen tukeminen. Pystyin työaikana myös usean kerran palaamaan työyhteisön kanssa aiheeseen ja pohtimaan ylös kirjaamiani asioita ja kysymään, tulkitsinko oikein muistiinpanojani.

Tämä ei mielestäni vaikuta työn luotettavuuteen, sillä kehittäessä työyhteisön työskentelymallia, avoin ja virtaava keskustelu tuo parhaita ajatuksia.

Eväät elämän reppuun- kansioon on otettu myös sisältöä Umbrella- työkirjasta, koska se sisältää valmiita ja käyttökelpoista materiaalia. Lomakkeita on kuitenkin muokattu meidän yksikön näköiseksi ja tämän hetkisiä nuoria ajatellen kehitin myös uusia lomakkeita, keskittyen muun muassa tunne-elämän taitoihin ja itse-tuntoon. Prosessikuvaukset piirsin henkilökuntapalaverissa fläppitaululle puheen lomassa, josta kaikki näkivät ne helposti. Varsinkin ”Itsenäistymisen tuke- misen osa-alueita” – kuviota korjailtiin muutamaan kertaan, ennen kuin olimme tyytyväisiä lopputulokseen. Fläppitaulun paperilta kopioin prosessikuvaukset Word- ohjelmaan.

9.5 Jälkihuollon arviointi

Jälkihuoltotyön työskentelyn arvioinnissa tulisi tehdä hyödyn kartoitus sekä poh- tia mikä työskentelyssä on ollut hyvä ja mitä voisi tehdä toisin. Apuna arvioinnissa voisi käyttää arviointipäiväkirjaa, jota täytetään säännöllisesti ja tarkastetaan säännöllisin väliajoin. Arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota siihen, onko nuoreen saatu luottamuksellinen suhde, onko työskentelyyn löytynyt riittävästi aikaa ja onko nuori hyötynyt jälkihuollosta. Nuoren osalta arvioidaan nuoren omia tavoit- teita ja pohditaan sitä mikä oli alkutilanne ja mihin päästiin. Arvioinnissa apuna voidaan käyttää raportointia ja yhteenvetoa. Nuoren edistymistä arvioitaessa tu- lisi huomioida nuoren tyytyväisyys omaan oloonsa ja velvoitteiden sujuvuuteen sekä nuoren aktiivisuus. Näkyvät edistykset nähtiin hyvinä mittareina. Sijoittaja- kunnan tavoitteiden osalta arviointi voitaisiin tehdä säännöllisissä tapaamisissa tarkistamalla jälkihuoltosuunnitelma, eli mitä on tehty ja mitä pitäisi vielä tehdä ja onko sovituista asioista huolehdittu. Arvioinnissa tulisi myös pohtia onko nuori sijoittunut yhteiskunnan rattaisiin.

Jos jälkihuolto on toiminut, kuten sen kuuluisi, niin nuoren jälkihuolto päättyy 21 ikävuoteen. Nuori voi pitää Pienryhmäkodeille yhteyttä vielä jälkihuollon päätty- misen jälkeenkin, mutta yhteys yksikköön tulee olla vapaaehtoinen ja nuoresta

lähtevä. Yksiköstä löytyy nuorelle tuttu ja turvallinen tuki mahdollisten tilanteiden yllättäessä.

Arviointi toteutetaan heti jälkihuollon päätyttyä asiakaspalautekaavakkein, joka annetaan täytettäväksi nuorelle, perheelle ja sosiaalityöntekijälle. Myös tukihenkilönä toiminut omaohjaaja täyttää omasta työskentelystään arvion. Palautteet ja arvio käydään läpi Pienryhmäkodin palaverissa ja arvioidaan tavoitteiden toteutumista niin nuoren osalta kuin jälkihuolto-prosessin osalta.

Vaikuttavuudella tarkoitetaan palveluprosessien kykyä saavuttaa haluttuja vaikutuksia. Lastensuojelussa vaikuttavuuden määrittelyssä puhutaan ensimmäisenä lapsen edun toteutumisesta. Pohditaan onko lapsen tilanteessa tapahtunut muutosta ja ovatko tavoitteet toteutuneet. Toisena arvioidaan laillisuutta. Kaiken toiminnan pitää noudattaa asiaankuuluvia lakeja ja normeja. Asiaankuuluvat kuulemiset, niin vanhempien kuin nuorta itseään tulee kuulla. Päätökset tulee tehdä kirjallisesti ja asiakirjojen tulee olla asianmukaiset. Kolmas tarkastelun kohde on subjektiiviset tunteet. Vuorovaikutus on keskeisessä roolissa lastensuojelussa, millaiset ovat vanhempien ja nuorten kokemukset? Kokevatko he tulleen kuuluksi ja ymmärretyksi ja onko heidät otettu huomioon? (Olmiala 2007, 6–8).

Jälkihuollon vaikuttavuudesta työyhteisö ajatteli, että kun nuori pärjää elämässään ja tarjottu tuki oli ollut heille riittävää sekä oikea-aikaista, on onnistuttu. Työmme vaikuttavuuden esimerkkejä ovat, kun nuori haluaa jatkaa jälkihuollossa yksikön työntekijän kanssa tai yksikön nuoret saavat peruskoulun jälkeen jatko-opiskelupaikan.

Minusta on hienoa nähdä kun nuori vihdoinkin löytää oman paikkansa ja ottaa oman elämänsä ohjat käsiinsä. (Ohjaaja 1)

Niin.....monesti nuori on leimannut itsensä ”mä oon vaan laitoslapsi” eikä edes yritä muuttaa ajatteluaan. Meidän ohjaajien tehtävä on näyttää mallia näille nuorille, että sä osaat ja sä pystyt. (Ohjaaja 2)

10 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Itsenäistymisen tukemisesta ja jälkihuollosta on tehty aikaisempiakin opinnäytetöitä sekä tutkimuksia. Opinnäytetyötäni varten tarkastelin Rauni Huotarin 2010 tekemää Pro gradu tutkielmaa ”Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana”. Tässä gradussa Huotari tutki nimenomaan jälkihuoltoa lastensuojelussa ja kuinka se on vaikuttanut nuorten itsenäistymiseen. Keskeisin tulos gradussa oli se, että itsenäistyminen tarkoitti toiminnanmuutosta. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten mielestä he itse rupesivat hoitamaan arkipäivän askareita ja asioita, eivätkä enää aikuiset, jotka aikaisemmin olivat kontrolloineet heidän tekemisiään. Tässä tutkimuksessa jälkihuolto tuki nuoren itsenäistymistä, mikäli nuori sitoutui itse jälkihuoltoonsa.

Huotari (2010) pohti Pro gradunsa tutkimustuloksissa taloudellisen tuen merkitystä jälkihuollossa. Taloudellinen tuki toi tutkimukseen osallistuneille nuorille riippumattomuutta muista ihmisistä, mutta samalla se saattoi olla monelle nuorelle este hakea opiskelupaikkaa tai työpaikkaa. Tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan vaikutti siltä, etteivät jälkihuoltonuoret olleet hakeutuneet opiskelemaan tai töihin samassa määrin kuin vertaisensa ei- sijaishuollossa olleet.

Jaana Lammi on tehnyt 2013 opinnäytetyön Seinäjoen ammattikorkeakouluun otsikolla ”Kyllä tää työtä niitä nuoria kannattelee. Tukeva Oy:n jälkihuollon vaikuttavuuden arviointi”. Opinnäytetyössään Lammi selvitti miten jälkihuolto vaikutti nuorten hyvinvointiin sekä arjessa selviämiseen. Myös Lammi tuli tuloksissa siihen tulokseen, että nuoret hyötyivät jälkihuollosta sitoutuessaan siihen. Tämän lisäksi nuoren ja työntekijän välinen suhde oli merkityksellinen. Jos nuoren ja työntekijän välillä oli luottamus, tämä edesauttoi nuorta jälkihuollosta hyötymiseen. Lammin mukaan jälkihuollon tärkein tehtävä on tukea sijaishuollossa ollutta nuorta itsenäistymään, keinoja on monia ja siihen vaikuttaa yksilöllisyys myös paljon.

11 OMA AMMATILLINEN KASVU JA EETTISYYS

Opinnäytetyöni eettisyys ja luotettavuus perustuu koko henkilökunnan yhdessä määriteltyyn laatuun ja laatutyöskentelyyn. Arvot ja eettisyys ovat äärimmäisen tärkeitä laadukkaan lastensuojelun toteutumisen kannalta. Oman työmmen ohjauksiksi arvoiksi olemme työyhteisössä kirjanneet: ammatillisuuden, sitoutuneisuuden, kodinomaisuuden, positiivisuuden ja aidon välittämisen. Havaintona voin todeta, että pienryhmäkotien henkilökunnalla on varsin selkeä, yhtenevä ja realistinen näkemys itsenäistymisen tukemisesta ja jälkihuoltotyöstä ja niiden laadukkaasta toteuttamisesta. Osaltaan tähän varmasti vaikuttaa se, että henkilökunta on ollut pysyvää ja siitä on vuosien varrella hitsautunut hyvin yhteen toimiva työyhteisö.

Eettisyys ja luotettavuus ovat työssäni läsnä lastensuojelun sijaishuollossa joka päivä. Nuoret kohdataan tasavertaisina, jokaisen nuoren yksityisyyttä suojellaan ja nuoren perhe kohdataan kunnioittavasti ja lapsensa parhaimpina asiantuntijoina mahdollisista ongelmista riippumatta.

Työpäivän aikana saattaa nuorelta nousta esiin vaikeita asioita, jotka ohjaajan pitää kyetä ottamaan vastaan ja käsitellä nuoren kanssa. Nuoruuden kehitykseen kuuluvat oleellisesti myllerrys, kapinointi ja epäonnistumisetkin. Monella nuorella saattaa olla taustalla paljon epäluottamusta ja pettymyksiä aikuissuhteissaan, mutta luottamuksen kautta työskentelyssä päästään eteenpäin ja pyritään löytämään nuoren elämässä olevia positiivisia asioita.

12 PÄÄTELMÄT JA POHDINTA

Jälkihuolto nähdään lastensuojeluyksikön kasvatustyön jatkumona ja nuoren tukemisena kohti aikuisuutta. Nuoren aikuistumisen edellytykset ja tavoitteet ovat perusasioita, jotka tulee osata ja jotka muodostavat yhdessä eri elämänalueiden kokonaisvaltaisen hallinnan. Tärkeintä on kuitenkin nuoren pärjääminen elämässä omalla tavallaan.

Käytännön työskentely nähdään konkreettisena toimintana, joka on enemmän jälkihuollossa jo nuoren tukemista kuin varsinaista kasvattamista. Työntekijältä ei myöskään vaadita mitään ihmeellistä vaan ammattitaito ja ammatillinen työote riittävät. Työntekijän tärkein tehtävä on antaa nuorelle aikaa, mutta yhteisen ajan tulee olla tavoitteellista, säännöllistä ja nuoren tarpeisiin perustuvaa. Keskeisinä edellytyksinä itsenäistymisen tukemisen sekä jälkihuoltotyössä toimimiselle ja onnistumiselle nähdään luottamuksellinen suhde nuoreen, selkeä toimintamalli, seuranta ja arviointi.

Perheen osuutta nuoren itsenäistymisprosessin tukea suunniteltaessa on pohdittava, onko perhe enemmän hyödyksi vai haitaksi nuoren itsenäistymiselle. Jos on mahdollisuus rakentavaan yhteistyöhön, perhe otetaan mukaan. Perhe on tärkeä osa nuoren tukiverkkoa ja vaikka suhteet olisivatkin heikot. Olisi hyvä jos nuorella olisi perheeseen jonkinlainen kontakti. Perheen kanssa tehdään yhteistyötä koko sijoituksen ajan mahdollisuuksien mukaan, mutta aina se ei riitä. Nuoren mielipide läheisverkoston osallisuudesta otetaan huomioon.

Jälkihuolto loppuu yleensä nuoren täyttäessä 21 vuotta. Nuori voi kuitenkin edelleen pitää yhteyttä pienryhmäkodeille niin halutessaan. Yksiköstä löytyy tuttu ja turvallinen tuki mahdottomien tilanteiden yllättäessä.

Kansio ”Eväät elämän reppuun” sisältää työyhteisön kehittämiä sivuja itsenäistymisen tukemiseen. Koska valmista hyvää materiaalia on olemassa muun muassa Umbrella-työkirjassa, siitä on koottu ja muokattu menetelmiä yksikön kansioon. Itsenäistymisen tukemisen -kansiota tuli myös testattua käytännössä nuoren

kanssa, joka muutti pienryhmäkotien itsenäistymisasuntoon. Loimme itsenäistymisen tukemiseen kansion, jonka pohjalta kootaan jokaiselle nuorelle oma ”Eväitä elämän reppuun -kansio”. Kansio jättää omaohjaajalle mahdollisuuden kehittää, muuttaa ja lisätä siihen menetelmiä yksilöllisesti kunkin nuoren kanssa. Kansio on nuoren oma. Se konkretisoi tapahtunutta kehitystä ja taitojen lisääntymistä. Kansion avulla nuori voi myös itse arvioida, mihin asioihin hänen tulisi vielä kiinnittää huomiota.

Opinnäytetyö vastasi pienryhmäkotien tarpeeseen kirjata itsenäistymisen tukemisen prosessi muistiin, kehittää työmenetelmää itsenäistymisen tukemiselle sekä saada johdonmukaisuutta ja yhteistä linjaa henkilökunnan työskentelylle itsenäistymisen tukemisessa ja jälkihuollossa. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun työyhteisö yhdessä pääsi kehittämään oman työskentelyn tueksi jotain konkreettisesti ja motivaatiota ei voi kun kehua. Myös itselleni esimiehenä ja yrittäjänä tämä opinnäytetyönä toteutettu kehittämistyö oli varsin opettavainen ja alkua työmme kehittämiseksi yksiossa. Hyvän sekä kannustavan ohjaavan opettajani sanoin kehittämistyö on ”palvelujen tuotteistamista parhaimmillaan”.

LÄHTEET

- Ahlroth, Eila; Kurganova, Galina & Maikkula, Irma 2007. Lastensuojelun työmenetelmiä. Nests-children and families in vulnerable conditions-hankkeessa esiteltyjä lastensuojelun työmenetelmiä. Helsinki: Paino Helsingin kaupungin hankintakeskuksen Digipaino.
http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/fdfe2b804a1563bc9511f5b546fc4d01/0703_op-paita_nests_menetelmia.pdf?MOD=AJPERES
- Bardy, Marjatta; Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001) Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 263. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hakanen, Armi 1993. Objektisuhteiden merkitys yksilön kehityksessä. Kehityspsykologian perusteita. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Helve, Helena 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino kustannus Helsinki University Press.
- Hotari, Kaisa-Elina; Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Huotari, Rauni 2010. Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Viitattu 4.3.2015
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110014/urn_nbn_fi_uef-20110014.pdf
- Kastarin Pienryhmäkodit Oy. Laatukäsikirja 2010.
- Kastarin Pienryhmäkodit Oy. Viitattu 17.11.2014. www.kastarin.fi
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 1994. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.
- Känkänen, Päivi 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laaksonen, Sari 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 17. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

- Lammi, Jaana 2013. ”Kyllä tää työ niitä nuoria kannattelee. Tukeva Oy:n jälkihuollon vaikuttavuuden arviointi. Viitattu 19.4.2015.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64378/Lammi_Jaana.pdf?sequence=1
- Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut. Viitattu 14.11.2014.
<http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>
- Lastensuojelulaki 2007. 13.4.2007/417. Viitattu 27.9.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lastensuojelun käsikirja. Lasten osallisuus. Viitattu 31.01.2015.
<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus#otsikko2>
- Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 15.11.2014. <http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>
- Myllykoski, Anne-Mari 2004. Itsenäistyvää nuori ja AD/HD. Teoksessa Nina, Melamies & Sari, Kangas (Toim.) Itsenäiseen ja omatoimiseen elämään liittyviä taitoja. Juva: PS-kustannus.
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.
- Olmiala, Sinikka. 2007. Vaikuttava lastensuojelu. Kuinka arvioida lastensuojelun vaikuttavuutta? Selvitys POP-hankkeeseen. Järvenpää: Sosiaalitalo. viitattu 19.4.2015.
http://www.sosiaalitalo.fi/ep/tiedostot/POP_vaikuttavalastensuojelu_kuinkaarvioidalastensuojelunvaikuttavuus.pdf
- Paasivirta, Annukka 2012. Yhteisöllisen kehittämisen kulmakivet. Teoksessa Tiina Muukkonen & Annukka Paasivirta (toim.) Lupa kehittää. Innostavaa ja yhteisöllistä oppimista lastensuojelussa. Soccan ja Heikki Waris-Instituutin julkaisusarja nro 27. 2012.
- Räty, Tapio, 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Rönkä, Anna 1992. Nuoren aikuisen sosiaalinen selviytyminen: katsaus kirjallisuuteen. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 319. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Seppänen-Järvelä, Riitta & Vataja, Katri 2009. Mitä työyhteisölähtöinen prosessikehittäminen on? Teoksessa Riitta Seppänen-Järvelä & Katri Vataja (toim.) Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Sinkkonen, Jari 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Viitattu 2.1.2015. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882186&name=DLFE-30055.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistus. Viitattu 15.3.2015. <http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>
- Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- THL. Viitattu 17.11.2014. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalu/iakkaiden-neuvontapalvelut-ja-hyvinvointia-edistavat-kotikaynnit/lait-suositukset-kirjallisuus-kasitteet/kasitteet>
- Timonen-Kallio, Eeva. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC 2010. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit -laituri projekti 2005. Lastensuojelun keskusliitto ry.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto. Lastensuojelun tarkastuskertomus 6/2012. <http://www.e-julkaisu.fi/vtv/lastensuojelu/>
- Valvira. Sijaishuollon valvontaohjelma. Viitattu 2.1.2015. http://www.valvira.fi/files/tiedostot/s/i/Sijaishuollon_valvontaohjelma.pdf
- Varsinais-Suomen lastensuojelunkuntayhtymä 2011. Teoksessa Pertti Ylitalo (toim.) Roolikartta. Vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Vataja, Katri 2009. Arvioiva työote – kehittämisen peruslähtökohta. Teoksessa Riitta Seppänen-Järvelä & Katri Vataja (toim.) Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS-kustannus, 51–78.